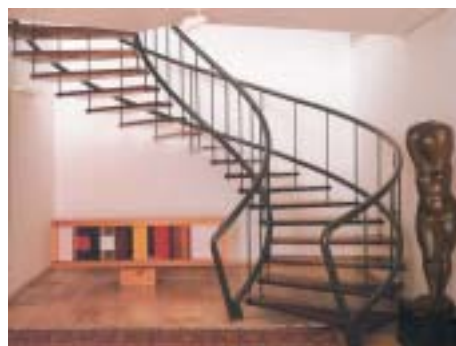
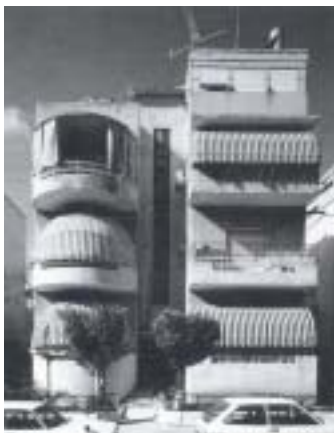

תּוֹשַׁע
NISAN
IJAR
רוֹשׁ חֹדֶשׁ
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

**100 let
Tel Avivu**

**90 let
Bauhausu**

(K článku „Střední Evropa pod palmami“ na straně 12–13)

JOM HA-ŠOA V PINKASOVĚ SYNAGOZE

Židovská obec v Praze si dovoluje vás a vaše přátele pozvat na vzpomínkovou akci na oběti genocidy Židů u příležitosti *Jom ha-šoa 5769*, Dne šoa 2009. Koná se v úterý **21. dubna** v 9.30 hodin v Pinkasově synagoze na Starém Městě.

JOM HA-ŠOA NA NÁMĚSTÍ MÍRU Veřejná připomínka a čtení jmen obětí holocaustu

Institut Tereziánské iniciativy a Nadační fond obětem holocaustu pořádají již tradičně vzpomínkovou akci u příležitosti Jom ha-šoa, Dne vzpomínání na oběti holocaustu podle židovského kalendáře.

Dne **21. dubna** od 14 do 17 hodin budeme na náměstí Míru v Praze už počtvrté číst jména obětí šoa. Připojte se k nám a uctěte tak památku těch, kteří byli kvůli svému židovskému původu během druhé světové války pronásledováni, vězněni a zavražděni.

V Den holocaustu a hrdinství, hebrejsky *Jom ha-šoa ve ha-gvura*, se vzpomíná na památku šesti milionů zavražděných Židů i na židovské hrdiny bojující proti nacistům. Koná se v den výročí zahájení povstání ve varšavském ghettu v roce 1943.

Letošní akce bude věnována těm, kteří poskytlí fotografie a materiály ze svých soukromých sbírek do Databáze obětí, on-line zdroje informací a autentických materiálů o českých i evropských obětech holocaustu (<http://www.holocaust.cz/cz2/victims/victims>).

Pro účastníky budou připraveny informační materiály a ukázky knih. Záštitu nad připomínkou převzal primátor Hlavního města Prahy Pavel Bém. Partnery projektu jsou Česká unie židovské mládeže a pražské Židovské muzeum. Akce se uskuteční za mediální podpory Hospodářských novin a Radia 1. Všechny srdečně zveme.

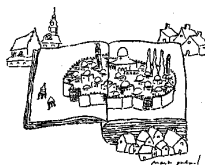
Více informací získáte na kontaktu: Dáša Juráňová, tel.: 224 262 563, 777 746 999, e-mail: Juranova@fondholocaust.cz, www.fondholocaust.cz.

STIPENDIA FEDERACE ŽO V ČR: UZÁVĚRKA PŘIHLÁŠEK

Federace židovských obcí vyhláší pro školní rok 2009–2010 pokračování společného projektu Židovského muzea v Praze a FŽO v ČR na podporu rozvoje židovských studií. Účelem projektu je podpora studií mladých občanů ČR a SR, kteří jsou členy některého ze subjektů, sdružených ve Federaci židovských obcí v ČR. Stipendium je udělováno na podporu židovských studií kdekoli ve světě (s výjimkou ČR a SR) nebo i na studia dalších všeobecných oborů, pokud se uskuteční v Izraeli.

O stipendium mohou žádat členové organizací sdružených ve FŽO, kteří jsou k datu podání žádosti o stipendium starší než 18 a mladší než 35 let. Žádosti o udělení stipen-

AKTUALITY

dia pro školní rok **2009–2010** je třeba podat do **17. 4. 2009**, komise o nich rozhodne do 30. 4. O výsledku budou žadatelé informováni do 12. 5. Podrobné informace včetně kritérií, kterými se bude řídit jeho udělování, formulářů pro podání žádosti a návodu k použití najdete na webových stránkách FŽO: www.fzo.cz.

ČESKO-SLOVENSKÉ ŽIDOVSKÉ SETKÁNÍ

I letos se uskuteční setkání Židů z Čech, Moravy a Slovenska a naváže se tak na úspěšnou loňskou akci. Veškeré informace a registraci naleznete na www.crsr2009.com. *pp*

POLÍCIA ZASÁHLA

Na 14. marca 2009 pripadlo okružle sedemdesiate výročie vzniku slovenského fašistického štátu. Tento dátum zaktivizoval na Slovensku členov a sympatizantov rôznych neonacistických a extrémistických skupín. Neonacisti sa rozhodli osláviť 14. marec verejným zhromaždením pred Prezidentským palácom v Bratislave na Hodžovom námestí a následným pochodom k hrobu prezidenta vojnového Slovenského štátu Jozefa Tisa. Organizátorom pochodu bola de facto dnes už zakázaná politická strana Slovenská pospolitost', formálne bolo zhromaždenie ohlásené fyzickou osobou.

Proti aktivitám neonacistov sa začala mobilizovať širšia verejnosť. V priebehu soboty 14. marca sa v Bratislave uskutočnilo viacero akcií (napr. pouličná výstava fotografií Luba Stacha o obetiach holocaustu). Spoločne boli tieto akcie nazvané „Dost' bolo ticha“. Jedným zo spoluorganizátorov bola aj ŽNO Bratislava. Odporcovia neonacizmu zablokovali očakávanú trasu pochodu neonacistov, avšak včasný zásah polície proti sympatizantom Slovenského štátu spôsobil, že k fyzickému kontaktu medzi neonacistami a ich odporcami nedošlo.

Komunálne orgány Bratislavy – Starého Mesta samotnú akciu povolili, to je rozhodnutie, o ktorom sa iste dá dlho diskutovať. Je však isté, že polícia bola dobre pripravená, celý čas mala neonacistov pod kontrolou a neváhala pri prvej verbálnej provokácii razantne zasiahnuť. Konkrétne sa jednalo o verejne vyslovený pozdrav „na stráž“, ktorým

bývalý vodca Slovenskej pospolitosti Marián Kotleba oslovil neonacistické zhromaždenie. Napriek jeho fyzickému odporu bol okamžite zneškodnený, zadržaný a odvedený do policajného auta. Polícia ho obvinila z trestného činu propagácie extrémistického hnutia.

(Pozn.: Jediný, kto na mediálnej scéne protestoval proti zásahu polície proti neonacistom 14. marca, bol tajomník Matice slovenskej Dr. Peter Mulík, ktorý sa osobne neonacistického zhromaždenia zúčastnil; o ňom viz tak v polemice na str. 18–19.) *jj*

PODĚKOVÁNÍ DR. HANUŠI WEIGLOVI

V příjemné, téměř rodinné atmosféře předal 11. března 2009 velvyslanec České republiky v Izraeli Michael Žantovský pamětní medaili Za péči o zachování historické paměti a budování mostů mezi generacemi a národy a diplom ŽO Brno JUDr. Hanuši Weiglovi (nar. roku 1912 v Břeclavi). Pro doktora Weigla byla celá akce do poslední chvíle tajemstvím. Na velvyslanectví je zván často, ale když tentokrát po svém příchodu uviděl členy své rodiny a zaměstnance konzulátu, byl velmi překvapen a dojat.

„Dovolte mi též, abych vám jménem České republiky vyjádřil vděčnost za váš osobní přínos pro rozvoj přátelství a spolupráce mezi Státem Izrael a Českou republikou, zvláště za vaši činnost v krajské organizaci Hitachdut jocej Čechoslovákia, zorganizování Světového kongresu československých Židů za účasti prezidenta Václava Havla a mnohé další,“ řekl mj. M. Žantovský. A dodal: „Když pozoruji, jak svěží mysl, humor a radost ze života si udržujete ve vašem požehnaném věku, pak se ptám, zda jsem také neměl být radši právníkem... Přejí vám ještě mnoho dalších takových let a připijím na vaše zdraví: Lechajim!“ *jb*

(Redakce *Rch* se ke gratulaci srdečně připojuje.)

OBSAH

- Evropský židovský kongres v Praze* **3**
- Pesach, sidra na tento měsíc* **4–5**
- Můj otec byl skutečný patriot*
- rozhovor s Andrém Wiederem* **6–7**
- Jak se vede žákům*
- v Lauderových školách* **8–9**
- Peter Demetz:*
- Jedno pražské knihkupectví* **10–11**
- Tel Aviv slaví sto let* **12–13**
- Co zůstává v paměti*
- (ke knize Dějiště: Čechy)* **14**
- O filmovém dokumentu*
- Krátká dlouhá cesta* **15**
- Jente Serdatská: Pořád stejná* **16–17**
- Ad: Arizátori na internete* **18–19**
- Hrané milosrdenství*
- ...a jiné události* **19**
- Kalendárium: Pražský pogrom 1389* **20**
- Kulturní pořady* **21**
- Výzvy, zprávy* **22–24**

Od počátku letošního roku, kdy Česká republika převzala předsednictví Evropské unie, se do republiky sjíždějí politici, novináři, vědci a zástupci všemožných uskupení a profesí. Upnula se k nám i pozornost mezinárodních židovských institucí. Počátkem března se v Praze uskutečnilo zasedání nově zvolené exekutivy Evropského židovského kongresu (EJC). Svým způsobem se vlastně jednalo o summit: členy nejužšího vedení jsou dnes totiž i vrcholní představitelé největších a nejdůležitějších židovských komunit Evropy.

VELCI I MALÍ

Prezident EJC Moše Kantor (o jeho zvolení viz Roš chodeš 2/2009) je zároveň prezidentem Ruského židovského kongresu. V současné době se odhaduje, že v zemích bývalého Sovětského svazu žije stále na 3 miliony Židů, převážně v Rusku a na Ukrajině. Rabín Jakov Bleich, zástupce Ukrajiny, se pražského setkání nemohl zúčastnit, a tak tu druhou nejsilnější evropskou komunitou byla Francie se zhruba 600 tisíci registrovanými členy židovských obcí. Prezident jejich zastřešujícího orgánu Conseil Représentatif des Institutions Juives de France Richard Prasquier je zároveň viceprezidentem EJC.

Podobně je tomu s Velkou Británií, jejíž početnou židovskou populaci (asi 300 tisíc) zastupovala druhá viceprezidentka EJC Flo Kaufmanová (podobnou funkci zastává i ve vrcholném britském orgánu Board of Deputies).

V Německu dnes žije asi 120 000 Židů, převážně ze zemí bývalého Sovětského svazu; Zentralrat der Juden in Deutschland zastupovala jeho předsedkyně Charlotte Knoblochová, která je doma vnímána také jako významná kulturní a společenská celebrita. Maďarských 80 000 Židů řadí mezi do klubu významných komunit a předseda hlavní židovské instituce Mazsihíz Peter Feldmayer nemohl spolu s kolegou Gustavem Zoltayem na pražském jednání chybět. Ti všichni – ještě s Rony Smolarem, zástupcem pro Skandinávii, Claudií de Benedetti z Itálie, Joelem Rubinfeldem z Belgie a několika dalšími spolupracovníky pařížského ústředí EJC v čele s jeho dlouholetým ředitelem Sergem Cwajgenbaumem – se mohli ve třetím patře Židovské radnice v Maiselově ulici poté, co je uvítali předseda Federace židovských obcí Jiří Daniček a předseda pražské obce František Bányai, zabývat otázkami vysoké mezinárodní politiky. Je třeba říci, že to byla témata mnohdy alarmující.

OBAVY Z DURBANU II

Evropa zažila po operaci v Gaze neuvěřitelně strmý nárůst antisemitismu. I když je evidentní, že většinu přímých ataků mají na svědomí militantní přívrženci islámu, reakce veřejnosti je mnohdy zarážející – někteří politici je veřejně odsoudili, někteří jen mlčí a někteří (i když neveřejně) jim snad i souhlasně přikyvuji. Jeden z vrcholných představitelů Evropského parlamentu dokonce prohlásil na adresu evropských

CO NA TO EVROPA?

Na tuhle otázku jsme se snažili najít odpověď v Praze. Bylo jasné, že většina evropských zemí bude následovat americký příklad, ale nikdo nechce být první, kdo to vyhlásí. Nabízí se proto role předsednické země. Místopředseda vlády pro evropské záležitosti Alexandr Vondra a zástupci českého ministerstva zahraničí, kteří se s exekutivou EJC v Praze sešli, viděli ale roli České republiky jinak: pokud alespoň dvě země EU oficiálně vyhlásí bojkot, může předsednická země konstatovat, že v EU neexistuje shoda v této věci, a také odstoupí.

U všech ostatních otázek nicméně projeví všichni čeští představitelé, s nimiž se zástupci EJC za tak krátkou do-

bu stihli sejit, porozumění a podporu. Ať už se to týkalo připravované pražské konference o restituci židovského majetku nebo boje proti antisemitismu. EJC narychlo svolal do bruselského sídla EU jednodenní seminář. Žádosti o převzetí záštity okamžitě vyhověl nejen místopředseda vlády Vondra, ale při dalším setkání se zástupci EJC premiér Topolánek, který dokonce schválil, aby se jednalo o záštitu předsednickou, prohlásil, že pokud mu to čas dovolí, sám se semináře zúčastní. V jednání je také účast ministra pro lidská práva Michaela Kocába.

A ještě jedno téma bylo doslova na pořadu dne – šchita. Z iniciativy ochránců zvířat se před časem octl v agendě Evropské komise a Evropského parlamentu návrh, který by prakticky znemožnil rituální porážku. Zástupci EJC, Konference evropských rabinů a mnoha dalších institucí jsou tímto návrhem velice znepokojeni. Vysvětlili českým politikům, v čem jsou úskalí návrhu, a zdá se, že u nich našli vhodné přímluvce. Klíčovým bude květnové zasedání evropské rady ministrů zemědělství za předsednictví Petra Gandaloviče. A také on vyjádřil porozumění.

O tom, jak vše nakonec dopadne, bude me jistě informovat.

A ještě jedna zpráva na závěr – stejně jako v listopadu loňského roku během zasedání Konference evropských rabinů i členové exekutivy EJC byli Prahou doslova nadšeni. Někteří tu byli poprvé a fakt, že je židovská kultura každodenní součástí života metropole, je zcela zaskočil. Neřídivu po zprávách, které vylechli, a otřesných událostech, které ve svých domovských městech v poslední době mnozí i na vlastní kůži zažili. Navrhli proto, aby se výroční valné zasedání EJC konalo v červenci opět v Praze. **TOMÁŠ KRAUS**

EVROPSKÝ ŽIDOVSKÝ KONGRES V PRAZE

židovských institucí, že by se měly víc snažit korigovat izraelskou politiku, jinak se nemohou divit.

Ani další bod v agendě nevypadal příliš povzbudivě.

Týkal se konference Organizace spojených národů o lidských právech, která je plánována na závěr dubna do Ženevy. Jedná se o bilanční setkání po obdobné konferenci v roce 2001, konané v jihoafrickém Durbanu. O ní jsme již referovali, jakož i o přípravách na nadcházející setkání, kterému se v židovských kruzích již říká (s obavou) Durban II.

Ta první se totiž zvrhla v protiizraelskou a antisemitskou hysterii. Nebýt jedné náctého září, které následovalo jen pár dnů poté, stal by se Durban I mediálně sledovanou ostudou světových rozměrů. Teď hrozí, že se situace bude opakovat, protože dokument o lidských právech, který by měl být oficiálně přijat a který je připravován příslušným výborem OSN (za předsednictví Libye a Kuby!), již nyní obsahuje kritiku Izraele.

To sice není nepřipustné, avšak v takovémto dokumentu to podle soudu mnohých nemá co dělat, navíc pokud je Izrael jedinou zemí, která je explicitně jmenována, aniž by se zmínily státy, o kterých je známo, že jsou zde lidská práva dlouhodobě pošlapávána. To již vedlo Izrael a Kanadu k tomu, aby oficiálně vyhlásily, že se konference nezúčastní. Spojené státy měly připraveny obdobný krok, nová administrativa se však ještě chtěla přesvědčit o tom, jaká je situace, na místě. Zpráva její delegace, vedené zástupkyní American Jewish Committee Felice Gaerovou, byla vydána jen dva dny před pražským zasedáním EJC a bylo z ní patrné, že ani USA se konferenci účastnit nebudou, pokud zůstane závěrečný dokument v navržené podobě.

PESACH

„Tohle mě fakt nebere; prostě mi to nic neříká.“ Když v předchozích generacích někdo z mladých odmítal židovskou tradici, bylo to většinou ve prospěch jiných filosofí či ideologií – například komunismu a jeho „spásanosných“ vizí. Dnes se odvržení judaismu zdůvodňuje spíše slovy, jež uvádím na začátku. Z intelektuálního, či dokonce duchovního pohledu ohrožuje alternativní program na dokonalé uspořádání světa tradici velmi závažně, ale jak má člověk reagovat na odmítnutí, které spočívá v tom, že ten druhý jen pokrčí rameny nebo otočí oči v sloup na znamení: „Tebe to možná baví, ale mně je to úplně fuk.“

Je pozoruhodné, že jeden z prototypů dětí v Hagadě je „raša“, neboli vzpurné dítě. Otázka, kterou při sederu pokládá, pochází přímo z Bible a zní: „Čím je pro vás tato služba?“ (2M 12,26). Proč mu pak autor Hagady říká „vzpurný“? Vždyť „služba“ může klidně znamenat „bohoslužba“ a dítě, které se zajímá o pochopení významu určitého rituálu – neboť tak lze jeho dotaz zcela legitimně vykládat –, bychom měli pochválit a podporovat ho v jeho zvědavosti, a nikoli odmítat.

Bible sama navíc na tuto otázku odpovídá: „Řekněte: Je to oběť přeskočil Hospodina, jenž přeskočil domy synů Jisraele v Egyptě, a když porážel Egypt, uchránil naše domy!“ (2M 12,27)

Proč autor Hagady neodpoví těmito slovy, a místo toho cituje jinou biblickou větu, jež je v textu o něco dále: „To je proto, co mi Hospodin způsobil mým východem z Egypta!“ (2M, 13,8)

Jaký má smysl odpověď v Hagadě? V každém rozhovoru existují dva aspekty toho, co mluvčí říká: jednak obsah slov a jednak jejich „melodie“, to, jakým způsobem jsou pronesena, jejich tón. „Melodie“ je stejně důležitá jako obsah, neboť vyjadřuje postoj mluvčího, jeho zaujatost nebo ironii, snahu vyjít vstříc nebo přikrost a odmítání.

Jakou „melodii“ vnímáme u našeho „vzpurného“ tazatele? Bible uvádí jeho slova takto: „A řeknou-li vám vaši synové: Čím je pro vás...?“ Všimněme si, že Bible nepíše „Zeptají-li se vás“, ale „A řeknou-li“. Tazatel se tedy podle Bible v podstatě neptá, ale konstatuje. Už má jasno a netouží slyšet skutečnosti, které by ho mohly

SIDRA PRO TENTO MĚSÍC

Pesach. Kresba Mark Podwal, Kalendář 5769 Židovského muzea v Praze.

zmást. Je také zajímavé, že Hagada při odpovědi na tuto otázku navozuje představu, že „vzpurný“ syn už u stolu ani není přítomen, že někam odešel a že hlava rodiny jen s povzdechem pronese: „A kdyby tam (v Egyptě) býval byl, nebyl by vykoupen.“

„Melodie“ naší odpovědi vzpurnému dítěti není o nic méně závažná než tón jeho slov. Za prvé: vzpurný syn patří mezi čtyři děti u sederového stolu, nesmíme ho pominout. A dokonce je nutné mu *hacheh at šinav*, neboli v překladu „obrousit mu zuby“. Neobvyklé a složité slovo z kořene *kuh* se objevuje v Koheletu (10,10) a v Talmudu (B. T. Jevamot 110b) a znamená nepříjemnou práci spojenou s utopováním nabroušeného železa tím, že ho držíme v ohni. Když odpovídáte synovi, musí melodie odpovědi vyjadřovat bez-

podmínečnou lásku a citlivost: otupte jeho /její uštěpačnou ironii vřelostí rodinné sounáležitosti.

Původní biblická odpověď jde k jádru věci: zažil jsi osvobození z egyptského otroctví, krev pesachového beránka na dveřích zachránila židovské životy, takže musíš zachovávat rituál přinejmenším jako výraz vděčnosti Bohu.

Hagada je ovšem psána pro Židy, kteří žijí mnoho generací po východu z Egypta, a odpověď vzpurnému dítěti je předurčena k tomu, aby ji vyslechlo dítě budoucích pokolení poté, co se Izraelci dávno usadili v Izraeli. Vy, rodiče, kteří žijete století a tisíceletí po východu z Egypta, odpovídáte svému do sebe zahleděnému potomkovi takto: „To je proto, co mi Hospodin způsobil mým východem z Egypta!“ (2M, 13,8)

Ano, moji prapraprarodiče a nikoli já vyšli z Egypta; ale v existencionálním smyslu jsem s nimi byl, protože se s nimi identifikuji, protože jsem přeměnil historickou paměť ve svou osobní současnou zkušenost. Jakmile se člověk ztotožňuje s židovskou minulostí, účastní se věčnosti a má podíl i na budoucnosti, která ho přesahuje.

MECORA 3M 14,1–15,33

„Toto bude nauka o malomocném. V den svého očištění bude přiveden ke knězi.“ (3M 14,2)

Mají domy duši? A mají duši národy?

Na počátku naší sidry nás Tóra uvádí do zákona, jenž přikazuje člověku, aby šel ke knězi, který rozhodne o povaze jeho „rány malomocenství“ (*nega cora'at*).

Pokud byl strup diagnostikován jako *cora'at*, bylo nutné, aby nad průběhem nemoci neustále dohlížel kněz. *Mecora* začíná složitými podrobnostmi procesu očištění, který nastal poté, co byla nemoc vyléčena. Rituál vyžadoval dva košer živé ptáky, cedrové dřevo, karmazínovou vlnu a větévku yzopu. Jeden pták byl zařiznut a druhého nakonec vypustili na pole. Proces očištění trval osm dní a jeho vrcholem bylo přinesení oběti za vinu do Chrámu.

Teprve po absolvování celé procedury mohl být člověk prohlášen za rituálně čistého. Jestliže nám tohle vše zní podivně a složité, co bychom teprve mohli říci na to, že podle Bible se „rána malomocenství“ netýká jen lidí: „A Hospodin mluvil k Mošemu a Aharonovi, říkáje: „Přijďte-li do země Kenaán, již vám dávám do drže-

ní, budu ranou malomocenství postihovat i domy v zemi vaší držby. Ten, komu patří dům, přijde ke knězi a řekne mu: Něco jako rána zdá se mi být na domě...“ (3M 14,33–35)

Jak máme rozumět tomu, že tatáž nemoc – malomocenství – má moc zasáhnout i zdi domu? Jedná-li se o lidi, budiž, ale dům, který onemocní malomocenstvím?

Za druhé: když zkoumáme text, nalezneme zajímavé rozlišení mezi dvěma druhy *cora'at*. „Rána malomocenství“, která napadá lidi, je popsána přímo: „Člověk, na jehož kůži je vyvýšenina, vyrážka nebo skvrna...“ (3M 13,3)

Ale malomocenství, které napadá domy, je popsáno zcela jinak: „Přijdete-li do země Kenaán, již vám dávám do držení, budu ranou malomocenství postihovat i domy v zemi vaší držby.“

Proč je tu malomocenství uvedeno v souvislosti se zemí izraelskou?

Třetí zajímavost spočívá ve viditelných rozdílech mezi oběma nemocemi. U lidí mluví Tóra o bílé skvrně, zatímco objeví-li se na zdi bílé místo, nic se neděje. „Kněz přikáže, aby dům vyklidili, a když dům vyklidí, přijde dům prohlédnout. Prohlédne si tu ránu, a když se rána na zdi domu projevuje nazelenalými nebo načervenalými úbytěmi pod úroveň povrchu zdi, vyjde kněz před dům, před jeho vchod, a na sedm dní dům uzavře.“ (3M 14,36–37)

Mějme na paměti, že překlad *nega cora'at* jako „rána malomocenství“ není přesný. Bibličtí komentátoři od Rambana (12. století) až po rabína Samsona Raphaela Hirsche ze století 19. tvrdí, že *nega cora'at* nemohla být nemoc v tradičním smyslu, neboť proč by ji jinak léčil kněz? Kněží byli učitelé a nositelé náboženské tradice, nikoli lékaři. Jestliže byla *nega cora'at* nemoc duše, metafora pro stav ducha, pak stejně jako je duše spjata s tělem, duše členů rodiny jsou spojeny s domem, který obývají. A zdi domu určitě odrážejí atmosféru, již vytvářejí lidé, kteří tu bydlí. Dům je buď vřelý, nebo chladný, otevřený, nebo nepřístupný. Někde je člověku hned milo, jinde se cítíte jako v márnici.

Ale proč by se tato „nemoc“ vztahovala k zemi – či přesněji – k národu Izraele? Pokud budeme sdílet lásku a zodpovědnost za náš domov, pokud budeme respektovat naši smlouvu s Hospodinem a jednat na základě morálky, pak bude náš dům požehnan a jeho zdi nezasáhnou „rána malomocenství“. Pokud ne, čeká nás *nega cora'at*. A pamatujme, že Svatá země je na morální selhání velmi citlivá.

(Z komentářů rabiho Šlomo Riskina vybrala a přeložila Alice Marxová.)

BOHOSLUŽBY v pražských synagogách – duben 2009

Staronová synagoga

3. 4.	pátek	začátek šabatu	19.19 hodin
4. 4.	sobota	ŠABAT HAGADOL CAV 3M 6,1–8,36, hf: Mal 3,4–24 mincha	19.00 hodin 20.28 hodin
7. 4.	úterý	konec šabatu úklid chámecu	
8. 4.	středa	půst prvorozených , předvečer Pesach	19.26 hodin
9. 4.	čtvrtek	1. DEN PESACH mincha	19.40 hodin 20.20 hodin
10. 4.	pátek	maariv + sfirat ha-omer	19.30 hodin
11. 4.	sobota	2. DEN PESACH začátek šabatu ŠABAT CHOL HAMOED PESACH hf: Ez 37,1–14 ŠIR HAŠIRIM mincha	19.10 hodin 20.40 hodin
14. 4.	úterý	konec šabatu	19.45 hodin
15. 4.	středa	začátek 7. den Pesach	20.25 hodin
16. 4.	čtvrtek	7. DEN PESACH maariv 8. DEN PESACH MAZKIR mincha	11.00 hodin 19.50 hodin 20.49 hodin
17. 4.	pátek	konec svátku	19.41 hodin
18. 4.	sobota	isru chag, začátek šabatu ŠEMINI 3M 9,1–11,47, hf: 2S 6,1–19 mincha, perek 1	19.20 hodin 20.52 hodin
21. 4.	úterý	konec šabatu	
24. 4.	pátek	JOM HA-SOA 1. den Roš chodeš ijar začátek šabatu	19.52 hodin
25. 4.	sobota	TAZRIA-MECORA 3M 12,1–15,33 hf: Iz 66,1–24 mincha, perek 2	19.30 hodin 21.05 hodin
28. 4.	úterý	konec šabatu	
29. 4.	středa	JOM HAZIKARON – Den památky padlých vojáků Izraele JOM HAACMAUT – Den nezávislosti Izraele	

*V sobotu a o svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.
Každé pondělí, čtvrtek a na Roš chodeš šachrit od 6.30 hodin.
Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.*

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

Jeruzalémská synagoga

9. 4.	čtvrtek	1. DEN PESACH	9.00 hodin
10. 4.	pátek	2. DEN PESACH	9.00 hodin
14. 4.	úterý	předvečer 7. den Pesach	19.00 hodin
15. 4.	středa	7. DEN PESACH	20.47 hodin
16. 4.	čtvrtek	8. DEN PESACH MAZKIR	9.00 hodin 11.00 hodin

*Každou sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.
Páteční večerní bohoslužby se nekonají.*

Bejt Simcha (Mánesova 8, Praha 2)

*Ve středu 8. dubna od 18 hodin pesachový seder v restauraci Mánes
(bližší informace a přihlášky v Bejt Simcha do 1. 4.).*

*V sobotu 11. dubna od 10 hodin ranní bohoslužba s Masorti
a rabínem Ronaldem Hoffbergem.*

*V pátek 17. dubna se bohoslužba v Bejt Simcha nekoná, místo toho vás zveme
na Kabalat šabat s rabínem Kučerou v restauraci Mánes (přihlášky do 7. 4.).
Kabalat šabat každý pátek od 18 hodin.*

MŮJ OTEC BYL SKUTEČNÝ PATRIOT

Rozhovor s *Andrém Wiederem*

András Wieder v uniformě československé zahraniční armády, asi v roce 1945. Foto rodinný archiv.

S panem Andrém Wiederem jsem se seznámila před dvěma lety při své práci v Židovském muzeu v Bruselu. Začal se mnou mluvit rusky a zazpíval některé české lidovky. Mou žádost o interview nejdříve odmítl a ještě dlouho váhal, než souhlasil se schůzkou. Pak už jsem jen s překvapením naslouchala.

Pane Wiedere, odkud jste?

Narodil jsem na Podkarpatské Rusi v roce 1927 blízko Mukačeva, v malé vesničce Velké Lučki (maďarsky Nagylucska). Tehdy to byla součást Československé republiky. Matka pocházela z Maďarska, takže můj mateřštinou je maďarština. Otec se narodil v roce 1903 v Ťačevu, byl jen obyčejným dělníkem, ale i přesto, že neměl skoro žádné oficiální vzdělání, mluvil plynule dvanácti jazyky. Život u nás byl velmi těžký a řada lidí se snažila emigrovat do Palestiny nebo do USA. Mnozí z nich si vybrali Belgii, protože doufali, že se odtud snáze dostanou do zámorí. My jsme přišli do Belgie v r. 1930, zůstali jsme v Anderlechtu, kde si otec otevřel jako doma vlastní pekárnu.

Jaký vztah měli rodiče k Československu?

Matka byla ze židovské rodiny, ale cítila se hlavně jako Maďarka, otec byl skutečný československý patriot. Často se pro to

přeli. Když mi bylo deset dvanáct, už v Belgii, brala mě matka do Maďarského domu. Tam se zpívalo a tancovaly se maďarské tance. Otec mě zase vodil do spolku, který se jmenoval Beseda volnost, byl tam dlouholetým členem. Šlo o český spolek, ale skoro polovina členů byli Židé, kteří mluvili maďarsky, jidiš, německy, všemi možnými jazyky kromě češtiny; otec byl jedním z mála, kdo uměl česky.

Jak přišel ke svému patriotismu?

Když vzniklo Československo, bylo mu šestnáct a dospíval tedy v tom období plném nadšeného očekávání. Nejspíš se necítil jako Čech, na Podkarpatské Rusi se nemohl pokládat za Čecha nebo Slováka. Cítil se jako Čechoslovák. Měl v knihovně všechna Masarykova díla svázaná ve stříbrné vazbě, myslím, že je ještě mám. V letech 1923–1924 sloužil jako voják v Kroměříži a byl velmi hrdý nejen na to, že je v armádě: říkával mi, že patříme mezi první Židy, kterým je dopřáno žít ve skutečné demokracii. Byl Československu vděčný.

Co s vámi bylo, když nacisté přepadli Belгии?

Ve třinácti jsem musel kvůli protižidovským nařízením odejít ze školy. Otec musel zavřít pekárnu, kterou otevřel teprve nedávno, v roce 1938 – v té době tu bylo mnoho uprchlíků před nacismem, kteří byli našimi zákazníky. Mluvili hlavně německy a jidiš. V roce 1943 otce zatklo gestapo a poslali ho do Osvětimi. Matka a bratr se ukrývali na venkově blízko Namuru v jižní Belgii.

Vy jste se neukrýval?

Jiným způsobem. Když mě v roce 1942 vyloučili ze školy, začal jsem pracovat v továrně dodávající materiál německé Todtově organizaci. Byla to jednotka, která stavěla pro německou armádu atlantický val, opevnění, bunkry a zbrojní továrny. Jen můj šéf věděl, že jsem Žid. Měl speciální průkaz a ničeho se nebál. Jeho dům a továrna nebyly nikdy prohledávány ani během zátahů. Jenže protože jsem byl nejmladší, posílali mě pořád pro materiál a nejrůznější věci. A tak mě denně nejméně desetkrát kontrolovali němečtí polní četníci.

Jak jste z toho vyvázl?

Měl jsem skutečně obrovské štěstí, protože jsem dlouho měl původní dokumenty.

Pak matka za mnou poslala maďarského katolického kněze, který mi opatřil z pozice svého úřadu vedoucího maďarské katolické mise důležitý doklad. Potvrdil, že obec Velké Lučki – Nagylucska je nyní součástí maďarského státu, a André Wieder má být proto považován za Maďara.

S tím dokladem označeným razítkem jsem přišel na radnici v Anderlechtu. Neměli o zeměpisu ani tušení, ale když katolická mise říká, že je moje rodiště v Maďarsku... Za několik dní jsem dostal nový průkaz totožnosti, kde nebylo napsáno Čechoslovák, ale Maďar. A Maďaři nemuseli mít v průkazu červené „J“ jako Jude. Ten doklad jsem pokaždé ukázal německým četníkům a oni říkali: „Á vy jste Maďar, výborně.“ A nic víc. Nebyl to zázrak?

Co se stalo s vaším otcem?

Když přišel do Osvětimi, bylo mu 40 let, v koncentráku už platil za starého, ale našťastí vypadal velmi dobře. Život je někdy otázkou šťastné náhody. V době, kdy se dostal do Osvětimi, dali Němci rozkaz vytvořit speciální komando ze 2000 Židů, mladých, silných a v dobrém stavu. Vybrali i mého otce a všechny poslali do varšavského ghetta: po potlačení povstání v dubnu 1943 chtěli rozebrat pozůstatky čtvrti a poslat použitelný materiál do Německa. Nejspíš si mysleli, že v ruinách budou ještě ukryté peníze a cennosti.

Když lidé z komanda splnili úkol a blížila se sovětská armáda, museli jít pěšky v pochodu smrti až do Bavorska. Otec tam ještě pracoval v podzemní továrně a nakonec ho osvobodili Američané. Z těch dvou tisíc mužů přežilo několik set.

Brusel osvobodili Američané v září 1944.

Co bylo s vámi?

Chtěl jsem jako mnoho mladých lidí bojovat proti Němcům za každou cenu. S přáteli jsme se přihlásili do belgické armády. Mluvili jsme francouzsky, vyrůstli jsme v Belgii, někteří z nás se tady i narodili. Oni nás ale nepřijali s odůvodněním, že nejsme Belgičané. Kvůli válce jsme si nemohli požádat o belgické občanství, i když bychom na něj už dávno měli nárok.

Dali nám ale adresu československé vojenské mise. Šli jsme tedy tam a představili se jako Češi, kteří neumí česky; jeden z mých přátel znal dvě tři slova slovensky, to bylo všechno. Misi vedl velmi milý člověk, Jan Kvapilík, dodnes si pamatuji jeho jméno, zapsal si naše indicie a slíbil, že nám dá vědět, až bude možné připojit se k československé armádě ve Francii nebo v Británii. Mezitím nás učil česky a hned nás zapojili do práce.

Nejdřív nás nasadili v pomocné sanitární jednotce na vojenském letišti Melsbroek poblíž Bruselu. Na letiště přivázeli každý den zraněné vojáky z různých bojů – z Francie, Arden, Německa. Většina byla ve velmi špatném stavu a na pokraji smrti. Naším úkolem bylo vyložit raněné a přenést je do sanitek. Byla to těžká a stresující práce. Pokaždé, když jsme viděli Jana Kvapilíka, ptali jsme se, kdy konečně půjdeme do armády, chtěli jsme bojovat!

Nebyl jste pro armádu moc mladý? Brali přece až od osmnácti.

Udělal jsem se starším. V březnu 1945 nás poslali do Anglie, kde jsme na letecké základně poblíž Cambridge absolvovali výcvik v protiletectvém dělostřelctvu. Dodnes si nedokážu vysvětlit, proč nás tam tak dlouho zdržovali. A nejen naši skupinu. S námi tam dorazilo asi 50–60 dobrovolníků, kteří pocházeli z rodin usazených ve Francii v důlních oblastech.

V naší skupině bylo hodně Židů, pro tuto část armády bylo charakteristické, že

li na svoji minulost v německé armádě, třeba na to, jak stříleli francouzské odbojáře. Bylo to velmi nepříjemné. Dostali jsme se do absurdní situace. Jednali jsme vlastenecky jako mladí idealisté a narazili jsme na takové lidi.

Dodnes nechápu, jak je možné, že jim československé úřady nejen dovolily stát se součástí armády, ale že je tam dokonce zvaly. Všichni pak přišli s námi do Plzně a Prahy jako osvoboditelé.

Takže jste se nakonec dostal až do Československa.

Když skončila válka, shromáždili nás v Ostende. Požádal jsem o den volna, chtěl jsem se v Bruselu setkat s otcem, který se právě vrátil z koncentráku. Moji přátelé, kteří byli jako já zapsáni v československé armádě, se nikoho neptali a zůstali už u svých rodin v Belgii. Mně o tom ale nic neřekli.

Myslel jsem, že je normální vrátit se s armádou do Československa. Odjel jsem tam a sloužil ještě rok a půl. Nemusel jsem, ale asi jsem byl svým způsobem také patriot. Československo bylo pro mě

vrat. Jednou za mnou přišel politický důstojník, nejspíš z východní armády, uviděl viset na zdi Benešův portrét a řekl mi, že přinese obraz Stalina. Odpověděl jsem, proč ne, ale ať přinese taky Churchilla, protože si ho velmi vážím a považuji ho za důležitějšího: v letech 1939–1941 bojovali Britové sami, bez německého vpádu do Sovětského svazu by se Rusové do války ani nezapojili.

Tak na té stěně zůstal jen Beneš...

Z armády jste odešel sám?

Vojáci ze západní armády byli tenkrát všichni rozděleni a přeloženi do různých jednotek a já jsem ztratil veškerý kontakt s přáteli. Pořád jsem měl svoji britskou uniformu, britskou výzbroj a výstroj, ale připadal jsem si jako z jiné planety. Na britské uniformě jsem měl nápis „Czechoslovakia“, byl jsem v československé armádě, ale oficiálně jsem Čechem nebyl, v rubrice národnost jsem měl v dokladech napsáno „dosud neurčena“. Byl jsem jako bezdomovec.

Rozhodl jsem se vrátit do Belgie. Když jsem si přišel na ministerstvo národní obrany pro hotové doklady, seděli tam za stolem tři důstojníci. Měli sovětské východní uniformy, jedním z nich byla mladá přísná žena, myslím, že s hodností nadporučíka nebo kapitána. V tu chvíli jsem cítil, že tam vůbec nepatřím. Zeptali se, co chci, ta přísná žena chtěla vědět, kdy jsem vstoupil do armády. Když jsem odpověděl, že v březnu 1945, řekla zlým a nenávisným hlasem slovensky: „Pff, to je ale hrdinstvo!“ Stál jsem tam jako idiot a žádal jsem o razítko.

Když jsem se vrátil do Belgie, seznámil jsem se s lidmi z jednoho mládežnického hnutí. Zeptali se, jestli bych se s nimi nechtěl v létě na Světový festival mládeže v Praze. Slíbil jsem, že pojedou. Až pozdě jsem zjistil, že se jednalo o velmi levicovou skupinu, podobnou komunistům. Přijeli jsme do Československa s komunistickými vlajkami a po skončení festivalu jsme ještě dva týdny pracovali jako dobrovolníci zadarmo v kaolinových dolech v Karlových Varech. Odešel jsem z Československa, protože jsem nechtěl žít v komunismu a potom jsem tam přijel ještě s mladými komunisty pracovat v kaolinových dolech...

Co vás vlastně ochránilo před svodem komunistických ideálů?

Vyrůstal jsem v sociálnědemokratické rodině, otec celý život volil sociální demokracii. Měl jsem tedy naprosto protikomunistickou výchovu.

(dokončení na straně 9)

André Wieder s vnučkou. Foto rodinný archiv.

tam žádní Židé nebyli a všichni byli starší než my, kolem 30 až 35 let. Byli to bývalí Čechoslováci, kteří sloužili v německé armádě, mnozí dobrovolně, a které exilová vláda pravděpodobně z politických důvodů vyhledala v zajateckých táborech v Anglii, Francii a Německu. Tihle lidé se považovali za skutečné Čechy a nás, židovské a nežidovské vojáky z Francie a Belgie, brali jako malé ryby. Mnohdy se chovali jako antisemité. S přáteli jsem se mezitím naučil česky, a i když jsem ještě nemluvil plyně, rozuměl jsem všemu. Jaké bylo moje překvapení, když jsem slyšel, o čem se tito lidé bavili, jak vzpomína-

jako rodná země. Představoval jsem si, že se vracím domů. Podkarpatskou Rus anektoval Stalin, my jsme měli právo optovat pro Moskvu, nebo pro Prahu. Samozřejmě jsme si vybrali Československo. Myslel jsem si, že za mnou přijedou i rodiče a budeme tam žít všichni. Jenže to dopadlo všechno jinak.

Kde jste v Čechách sloužil?

Nejdříve v Plzni u demarkační linie, pak v Horním Slivnu u Mladé Boleslavi, v Hradci Králové a Milovicích. Vzpomínám si na jednu historku z Milovic v roce 1947, kdy se už chystal Gottwaldův pře-

MUSÍŠ TO UMĚT ZDŮVODNIT

Jak se vede žákům v Lauderových školách

Jak jsme uvedli v minulém čísle *Roš chodeš*, z Lauderových škol přišly dvě zajímavé zprávy: ta hlavní se týkala vzniku osmiletého gymnázia Or chadaš, druhá založení nové mateřské školy ve zdejších prostorách. (Přijímací zkoušky na gymnázium se konají 22. a 23. dubna, druhé kolo 4. května, a to jak do primy, tak do kvinty.) Pro budoucí žáky, jejich rodiče i čtenáře našeho měsíčníku může být zajímavé nahlédnout, jak to v Lauderových školách, tedy v základní škole Gur arje a nynějším gymnáziu, v současnosti vypadá.

VŠEMI SMYSLY

Ve třetí třídě ZŠ se rozbíhá hodina hebrejštiny s učitelkou Terezou Foltýnovou. Děti zpívají písničku, pak usedají – a spolu s nimi další paní učitelka. Má před sebou učebnici jako děti a celou hodinu sleduje pozorně výklad a plní všechna zadání. „Ano, na hodiny hebrejštiny chodí i učitelky, které nejsou židovského původu, ale učí tu na škole a o judaismus mají zájem. Myslíme si, že to je dobrá zkušenost – jednak si osvojí jazyk a jednak prožívají totéž, co jejich svěřenci,“ říká k tomu T. Foltýnová. Dodává, že pro učitelky takové učení rozhodně není jednoduché. Po pár minutách ve třídě to chápou.

Třetáci, jichž je ve třídě asi deset, totiž zvládají základy jazyka neuvěřitelně dobře, jsou schopni jednoduché konverzace, čtení, nad výrazy příliš netápour. Velkou zásluhu na pokrocích má dle slov vyučující učební materiál z programu *Tal am*. Vytvořili ho izraelští odborníci a jeho základním principem je to, aby děti vnímaly jazyk všemi smysly: Kromě učebnic plných nejrůznějších doplňovaček a dalších důmyslných cvičení, nahrávek a písniček mají pedagogové k dispozici kartičky s jednotlivými výrazy a obrázky, které děti dostanou do rukou a díky nimž slovo či slovní spojení nejen slyší a vidí, ale mohou si ho také „osahat“. Jednotlivým svátkům jsou věnovány zvláštní učební sešity. Během té jedné hodiny si žáci procvičili slovíčka z minulých hodin a postupně jimi zaplnili magnetickou tabuli, probrali – společně v kruhu na koberci – gramatiku (rod přídavných jmen) tak, že ukazovali členy rodiny na obrázku, charakterizovali je a ještě pantomimicky předvedli („kdo bude *do*? a kdo *doda*?“ vybírá učitelka), přečetli text v knize, napsali cvičení, a pak ještě zvládli krátký diktát.

V téže třídě absolvují ještě hodinu angličtiny. I v ní se „jede naplno“, procvičování

formou her a soutěží se střídá se čtením z učebnice a poslechem nahrávek. Zlatým hřebem hodiny je napínavé určování netvořa, kterého děti identifikují podle vlastností popsaných v textu. Během hodiny pronese učitelka Shakirová (původem z Izraele) – stejně jako její kolegyně v hodině hebrejštiny – jen velmi málo českých slov.

Hodina češtiny na prvním stupni. Foto Karel Cudlín.

S dětmi z 1. a 2. třídy se setkávám v pátek v jídelně. Společně prostírají šábosový stůl, zpívají, natahují ruce nad zapálené svíce a pronášejí příslušné požehnání. Pak uhánějí pro své obědy.

MAHARALOVY SNY

V šesté třídě sedí jen šest dětí. S učitelem židovské výchovy Janem Diveckým probírají osobnost Jehošuy, Mojžíšova žáka a generála. „Jak si takového člověka představujete? Žák Mošeho a přítom generál, jaký asi byl?“ ptá se učitel a děti společně dávají dohromady charakteristiku učence, proroka a vojáka. Když si přečtou a rozeberou text zabývající se Jehošuo a obdobím jeho vlády, dostanou za úkol namalovat Jehošuu erb. „Co na něm má být?“ ptá se opatrně jeden hoch. „Co chceš, ale musíš to umět zdůvodnit,“ zní odpověď.

Na chodbě si všimnu nástěnky s materiálem k projektu, který se připravoval od počátku školního roku a vyvrcholil v únoru. Byl věnován pražskému Maharalovi a žáci a studenti se v něm zabývali třeba tím, s kým se mohl slavný rabín za svého života setkat, rekonstruovali, jak vypadal

jeho den (od snídaně až po usnutí, a dokonce sny), připravili „bojovku“ ve Starém Městě a jako test spolehlivosti vložili falešné heslo o Maharalovi do internetové encyklopedie Wikipedia (tvůrci Wikipedie se ovšem nedali ošálit a po několika hodinách zavádějící informace stáhli).

PROČ TY ZMĚNY

Někteří rodiče se změn bojí. Myslí si, že Lauderovy školy mají sloužit hlavně dětem, které stojí o kvalitní židovské vzdělání. Podle nich otevření osmiletého

gymnázia bude mít za následek to, že méně nadané děti se na něj většinou vůbec nedostanou, a pokud ano, učení jim nepůjde, budou se trápit a úroveň gymnázia se sníží.

„Proč osmileté gymnázium vlastně zakládáte?“ ptám se ředitelky LŠ Kateřiny Dejmalové.

„Problém je v tom, že na prvním stupni máme třídy o deseti až patnácti dětech. Na tom druhém zůstávají tak tři čtyři. Ostatní odcházejí na osmiletá gymnázia. V sedmé třídě teď máme tři děti a já ji budu muset zrušit, protože to je neúnosné – jednak se v takhle malé třídě skoro nedá učit, jednak to je strašně drahý provoz,“ vysvětluje K. Dejmalová. „Takže jestliže nám naše vypiplané děti odcházejí jinam, protože rodiče mají o osmiletá gymnázia velký zájem, je nám to líto. Je jasné, že nějaké děti odpadnou, ale my bychom ty malé třídy, které teď zůstávají na druhém stupni, stejně neudrželi! Úroveň osmiletého gymnázia snižovat nechceme, ale našim dětem určitě vyjdeme maximálně vstříc, aby se na školu dostaly s tím, že některé zřejmě spadnou se známkami. S tím se nedá nic dělat.“

Hlásí se na školu jen děti z židovských rodin? „Na první stupeň v podstatě ano,“ říká ředitelka. „Vysvětlujeme rodičům, že dětem ze zcela odlišného prostředí může škola znepríjemnit život v tom smyslu, že je znejistí, oťese jejich identitou, a oni to uznávají. Zastavili jsme i přestupy z jiných škol, není už také možné, aby se na Lauderovo gymnázium někdo hlásil, jen protože jinde neuspěl a slyšel, že k nám to jde snadno. Raději máme na gymnáziu méně studentů, ale tuhle – pro pověst školy naprosto zhoubnou – cestu, která byla důsledkem krize na obci před pěti lety, kdy ze školy hromadně odcházeli učitelé i žáci, jsme zarazili.“

Čtyřleté gymnázium bude fungovat, dokud neabsolvuje jeho letošní první ročník, pak se bude otevírat již jenom gymnázium osmileté. Díky novému typu školy bude možné změnit stávající vzdělávací program: to, co se nyní probírá zhruba ve stejném rozsahu na základní škole a na čtyřletém gymnáziu, bude možné na vyšším gymnáziu už jen rozšířit, věnovat se pouze určitým aspektům probírané látky, ale do hloubky. „Třeba v češtině se učí na základce základní pojmy literární teorie a na gymplu to pak, samozřejmě v širší formě, opakují. Na osmiletém gymnáziu by to mělo vypadat tak, že se v jeho nižších třídách studenti zaměří na základy li-

světlují, čím se vyznačují a co je jejich hlavním cílem. Zjišťují, že většinu toho, co učitel Vít Zdrálek s žáčkami probírá, jsem už zapoměla. Tyhle dívky si poté, co v podstatě samy zdůvodnily, jak se v roli měšť či šlechty bránit zájmům druhých skupin, možná zapamatují víc.

Ve třetí třídě gymnázia začíná český jazyk, na programu jsou moderní literární směry. Jedna skupina studentů dostane do rukou definici impresie, druhá dekadence a za úkol objasnit si je navzájem „lidskými“ slovy. Začíná se rozbořem termínů, postupuje se pomalu a společně větu po větě. Jsou k nahlédnutí impresionistické obrazy, žáci rozebírají, jak na ně působí. Pak rozdává učitelka tři ukázky textů bez uvedení autora. Studenti mají za úkol určit, o jaký směr se jedná a doložit to údaji, které se dozvěděli z definic.

Rozproudí se debata, která sice nebyla zřejmě plně v plánu, ale nakonec se ukáže jako velmi užitečná. Několik dětí totiž určí symbolickou ukázkou jako impresionistickou. „Ale ve mně to vzbuzuje určité představy, mám to úplně před očima,“ argumentuje zaujatě jeden student. „A co ta nahořklá vůně oleje? Není to na impresi příliš rafinovaný výraz? A co vlastně autor popisuje – jen krajinu, nebo ještě něco jiného?“ naléhá učitelka a vysvětluje básnické prostředky a jejich funkci ve zmíněném textu. „Můžete to takhle přijmout?“ ptá se češtinářka na závěr hodiny.

Tenhle dotaz o přístupu pedagogů ke studentům hodně vypovídá: jsou skutečně bráni jako partneři, s nimiž je nutné dobrat se řešení problémů, a učitelům tu na studentech hodně záleží. A i když třeba nebyly odpovědi či názory formulovány

úplně bravurně, ani jednou při nich nepadla fráze či věta, jíž by chtěli studenti problémem jen bezmyšlenkovitě odbýt. Malý počet žáků a studentů ve třídách umožňuje a vlastně vyžaduje, aby výuka byla velmi intenzivní: nikdo není „mimo“, se všemi se neustále počítá, na pozornosti a názoru všech tu záleží, od těch nejmenších dětí až po maturanty. A na zdejší atmosféře je to znát.

ALICE MARXOVÁ

(Informace o provozu a vzdělávacím systému Lauderových škol a veškeré kontakty naleznete na www.lauder.cz.)

MŮJ OTEC BYL SKUTEČNÝ PATRIOT

(pokračování ze strany 7)

Kolik je dnes v Belgii Židů?

V současné době asi 40 000. Zhruba polovina žije v Antverpách, kde se soustřeďují spíš Židé nábožensky založení, zbytek je v Bruselu, několik set osob v Gentu, Ostende, Liège a Charleroi. Kolik z nich pochází z Československa, nevím.

Jak se vyvíjel váš život po návratu do Anderlechtu?

Nebylo to lehké. Neměl jsem dokončené školy, žádné vysvědčení, diplomy, žádnou oficiální profesi. O to víc jsem musel pracovat. Nakonec mě zachránily jazyky. Zapomněl jsem sice češtinu, ale díky ní jsem se naučil rusky. Začal jsem cestovat a zastupoval jsem belgické podniky v Sovětském svazu a jiných zemích.

Oženil jsem se, měli jsme děti, vnoučata. Moje manželka Eliane věnovala celý svůj život židovské pečovatelské organizaci Service social juif v Bruselu; nejdřív jako sociální pracovnice, později jako její ředitelka. Ve volném čase jsem tam pracoval i já jako dobrovolník, byl jsem aktivní v židovském muzeu aj. Začal jsem se taky zajímat o historii a o svou minulost v československé armádě. Bohužel po šedesáti letech je samozřejmě mnohem těžší se něco dozvědět, řada informací je jen z druhé ruky. Rozhodně celá tato životní etapa ve mně zanechala smíšené pocity. Z tohoto důvodu jsem tak dlouho váhal vůbec o sobě mluvit.

Pořád jste československým patriotem?

Otázka patriotismu dneska pro mě nehraje žádnou roli. Československo už neexistuje a můj rodný kraj patří nyní Ukrajině. Ostatně i Belgie se jednou pravděpodobně rozpadne. Myslím si, že my evropští Židé jsme se vždycky cítili a žili jako první skuteční Evropané. Měli bychom se toho držet. Dnes, pětadesát let po zničení evropských Židů, kdy vzkvétá antisemitismus a popírání holocaustu, by mohla možná právě silná a sjednocená Evropa ochránit své židovské občany.

JITKA MLISOVÁ-CHMELÍKOVÁ, Brusel

Pan Wieder by byl vděčný za informace o dalších dobrovolnících z Belgie a Francie v československé armádě za 2. světové války (kontakt: jitkachmelikova@email.cz, tel.: +32494236648). Pro všechny, kdo by se chtěli dozvědět více o židovských vojácích, doporučuji knihy od Ericha Kulky *Židé v československé armádě na Západě* a *Židé v československé Svobodově armádě*. jm-ch

V březnu besedoval s gymnazisty spisovatel A. B. Jehošua. Foto Karel Cudlín.

terární teorie a na čtenářskou gramotnost, později se pak soustředíme na rozbor textů a jejich pochopení s tím, že techniku, základní pojmy už znají,“ vysvětluje K. Dejmalová, která na gymnáziu vyučuje právě český jazyk.

MŮŽETE TO TAKHLE PŘIJMOUT?

Spíše formou debaty než výkladu a zkoušení probíhá hodina dějepisu ve druhém ročníku gymnázia. Studentky (jsou tu samé dívky) si pak rozdělí „role“ tří stavů za vlády Vladislava Jagellonského, vy-

JEDNO PRAŽSKÉ KNIHKUPECTVÍ – 1943

Část stejnojmenného eseje z knihy Petera Demetze *Dějiště: Čechy*

V polovině Vodičkovy ulice v Praze bylo ve válečných letech německé knihkupectví, přibližně v místech, kde dnes zve k návštěvě nový sandwich-shop s elegantním názvem Bageterie Boulevard; a na skleněných tabulích výkladních skříní už není patrné, jak často jsem je s příručím Josefem musel čistit. Ve výloze bylo možné spatřit Hanse Carossu, Bruno Brehma a další; a když jsem tu jednou rozvinul mapu severní Afriky v době, kdy Rommel sakum pakum prchal před Spojenci, zavelela šéfová, která dbala politické korektnosti, ať tu mapu ihned zase sbalím, a nepomohl mi ani argument, že kolemjdoucí by se přece měli obeznámit se zeměpisným jevištěm budoucích veslavných Rommelových ofenziv.

Snadné to šéfová neměla; její muž byl, jak se tenkrát říkalo, u šikovatelů, sice ani na Kavkaze nebo v Tripolisu, ale na velitelství wehrmachtu u pražského Denisova nádraží, asi tak čtvrt hodiny pozvolné chůze od krámu. V sobotu odpoledne přicházel do obchodu v parádní pěšácké uniformě a s rudým nosem, německý švejk první třídy. Pracovali jsme tedy pod bdělým okem šéfové a pamětliví toho, abychom přežili, neboť takzvané osazenstvo pozůstávalo ze dvou úředně ověřených položidů, jednoho českého krámského pomocníka, jedné české účetní a jedné české elévky, která do té doby nepřečetla jedinou knihu, ani ve své mateřštině.

RENTGENOVÝ POHLED

Nevyhovovali jsme tedy zrovna lidskému druhu germánskému, vzadu v kanceláři pan Glass z Vídně, s ocelově modrými očima a židovskou matkou, den co den vyhotovující pravítkem a perem krasopisně vyvedené dodací listy; já totéž, jenže ne s modrými očima, a ovšem v exponovaném postavení vpředu u pultu s povinností obsluhovat zákazníky. V každém případě jsem natolik vytříbil svůj ideologický a kulturně-politický rentgenový pohled, že sotva

zákazník otevřel dveře, už jsem věděl, soudě podle účesu, kloboučku či odění do hubertusu, zda se první dotaz bude týkat Rudolfa G. Bindinga (válečné vydání pro polní poštu), či antikvariátu, což byl právě osudný problém. Kdo hledal antikvární knihy, chtěl leckdy nejenom Stiftera, ale pokud možno i Thomase či Heinricha Manna anebo dokonce Alfreda Döblina, a pak člověk musel dávat pekelný pozor, aby správnou knihu donesl správnému muži nebo správné ženě; když člověk

náměstí, a to opět znamenalo, že jsem tyto vysoce vzdělané pány musel přezkoušet pár otázkami o raných fázích expresionismu, a jestliže obstáli, přinesli jsme ty zajímavější věci ze sklepa. Jednoho dne jsem otci vyprávěl o jednom z těch horlivých vyznavačů antikvariátu, a když uslyšel, že se jmenuje Hugo Zehder a pochází z Drážďan, poučil mě, že mám co dělat s patriarchou saského expresionismu a pán že je mimo každičké podezření.

NEBEZPEČNÉ SOBOTY

Obzvláště namáhavé byly soboty odpoledne, neboť do našich těsných místností proudili všichni, kdo zrovna neměli službu. Šéf se mísl mezi zákazníky a byl samá poklona, a my jsme měli plné ruce práce s tím, abychom tehdejší bestseller *André und Ursula*, sentimentální milostný román takřikající v dokumentech, natahali ze skladu do regálů. Dostavovalo se i staropražské patricijské zákaznictvo, paní primářová Bumbová se svou rozkošně nazrzlou dcerkou (přesně vzato vnučkou proslulého slavisty profesora Spiny, který byl v posledních letech republiky ministrem za německou křesťanskosociální stranu); děvy od Říšské pracovní služby z venkovských kravinů s rebelantským nádechem rtěnky na rtech, hnědooká, nakrátko ostříhaná děvčata ve stejno-krojji Svazu německých dívek; a praporečníci z vojenského cvičiště v Milovicích, kteří všichni četli Mörika.

Mezi vojáky byl jeden desátník od letectva, obzvláště mi nápadný. Otálel ve dveřích (místo aby srazil podpatky), nedbale zamumlal něco o jakémsi pánovi jménem „Heitler“ (byla to jeho verze německého pozdravu), ihned zmizel za regály s antikvárními knihami, které stály vpředu jen proto, abychom zamaskovali zásoby ve sklepech, a nad Stormem a Kellerem ohrnoval nos – jestlipak by nebyla na skladě stará veselohra *Leonce a Lena?* Věděl jsem hned, kam míří, těšivě jsem ho odkázal na příští sobotu

Peter Demetz v Praze roku 2007. Foto © Joachim Dvořák.

k zákazníkovi neměl valnou důvěru, musel se mu tak dlouho předkládat Ganghofer nebo Ina Seidelová, dokud se nepohodlný dotazovatel opět nevytratil. Mezi zájemci o antikvariát bylo nemálo prošeďivých pánů z časů starého mocnářství, kteří se chytře uklidili do dramaturgické sekce Pragfilmu na Barrandově.

Mnozí přicházeli na doporučení mého přítele Vladimíra, který pracoval ve velkém knihkupectví Orbis na Václavském

a z otcovy knihovny jsem mu pak laskavě za babku prodal dobré vydání Georga Büchnera z edice Insel; ukázalo se totiž, co jsem tušil: že vlastně hledá *Posla hesenského venkova, Mír chýším, válku palácům*, a také *Třígrošovou operu*, kterou jsme oba znali nazpaměť. Z Gerda, tak se desátník jmenoval, se záhy stal dobrý přítel (také nám vždycky dodával nejnovější zprávy z BBC, které odposlouchával na radiotelegrafickém stanovišti na letišti v Ruzyni), pro všechny případy si ke mně do šatníku pověsil svůj civilní oblek (pak se všecko přece jen víc zkomplikovalo) a psal komedie, hlavně na způsob George Bernarda Shawa.

Literárně ho vychoval jeden starší židovský přítel, přebývajícím před transportem do tábora v mansardě nad Gerdovým bytem v Heidelbergu, a já si moc dobře na toho mladého autora komedií vzpomínám, jak se (v civilu) opírá o otcovu knihovnu a říká: „Dej mi něco ke čtení, chtěl bych něco napsat!“ Gerd Wolf, průkopník německé televize, zemřel v polovině padesátých let při automobilové nehodě.

SAMIZDAT

Vyprávím všechna ta svoje melancholicky pikareskní knihkupecká dobrodružství dosti podrobně, protože samizdatové *Listy nejnovější lyriky*, jimž jsem dal název *Sammlung und Aufbruch* (Usebrání a rozpuštění), jediná ilegální pražská antologie německých básní, vznikly právě z rozhovorů toho kruhu přátel, který se o oněch sobotách scházel. Leckterého večera jsme přesídlili do našeho bytu na Karlově náměstí, recitovali doma zplozené výtvary a Rilka a přemýšleli se značnou naivitou o tom, jaká asi bude budoucnost Čech a národů v Čechách.

Tenká knížečka, psaná na stroji a rozmnožená (na průklepovém papíru), přece jen obsahovala pětadvacet básní od sedmi autorů a jedné autorky, a polévá mě dnes hrůza, když si pomyslím, jakým nebezpečím jsem ty mladé básníky vystavil (třebaže titul, tak trochu napodobující Hanse Carossu, autora mimo jakékoli podezření, byl alespoň nenápadný). Zastírací název však nedokázal skrýt okolnost, že se v této sbírce setkali ti nejprotikladnější autoři – mladý básník ze severních Čech jménem Franz Peter Fühmann (tehdy pěšák v Aténách, později proslulý autor v NDR), Pražan Hans Werner Kolben, kterého právě dopravili do koncentračního tábora v Mauthausenu, dva „míšenci prvního stupně“, Zuzana Brennerová a já; a Erich Macheleidt, trochu starší než my ostatní, po věznění právě naleznuvší úkryt v jedné tlumočnické společnosti. Kdo byli Erich Hermann či Franz Matysek, už dnes nedokážu povědět.

Jedním z mých raných pražských přátel (než jsem se dostal do knihkupectví), byl Hans Werner Kolben, nejstarší syn proslulé konstruktérské a průmyslnické rodiny; bydlel na Vinohradech ve vile strážené věží. V paměti mi zůstal jako rozvážlivý, svalnatý, melancholický a poněkud nešika, „hranaté mládí, k domu přivázané“, jak praví v jedné básni. „kde těžko nalézt pochopení, jen časté příkazy, nikdy ke kamarádům cestu“. Jako autor básní nebyl Kolben nikdy mladicky nejistý veršotepec; všechno, co napsal, bylo ihned utvrzené a plné úcty ke klasické němčině, jež vyznačovala starší pražské básníky, pouze vzácně ztlumené a ztišené nádechem Hofmannsthal.

Jeho báseň *Rozhovor v lese* se skládá z otázky a odpovědi, a přesto zůstává nezodpovězena:

Otázka:

*Když tmavě měl jsi, starče, ještě vlasy,
bývals tu často, jak vím, ale
jak před lety tu cosi hledáš stále.
Ten les se v tobě dosud málo hlásí?*

*Vždy stejné děje se tu odvíjejí,
zde paprsek, tam mlžné páry zase,
pták z větvi v dále slabě ozývá se
a černé sloupy stále vzhůru čnejí.*

Odpověď:

*Co vyřknout nelze, to jsem kdysi znal,
když jsem byl dítě, v oně době dávne,
či ještě dřív, kdy pouze věčnost vládne;
však víchr let to z mysli vymazal.*

*A toužím zvědět smysly pátravými,
o čem se mluví mezi stromy v lese.
Cítím, že les to tajemství teď nese,
které snad jednou, možná, odhalí mi.*

Jiná báseň z jeho papírů, *V rozplývavou chvíli večerní*, v tušené jistotě odhazuje všechna břemena, a pouze poslední sloka prozrazuje, z jak nevhodné doby báseň pochází:

*A potom zvíme: zmizí všechna tíha
a všechny housle rozeznějí sál,
strženy tónem, jenž se k výši zdvíhá,
jak chorál díků, jásotu a chval
celý sbor smyčců slavně rozehrál.*

Když jsem Kolbenovy básně vyfukával na stroji, byl už dávno blízek smrti, neboť jeden snaživý spolužák z gymnázia ve Štěpánské ho v tramvaji poznal jako Žida bez hvězdy a udal ho gestapu, které ho odtransportovalo do Mauthausenu (zemřel roku 1944 v pobočném táboře Kauffering). Několik jeho básní vyšlo později s mým úvodem ve vídeňském časopise *Plan* (kde Otto Basil uveřejnil první německé verše

Paula Celana) a mou touhou je, aby jeho poslední přání nezůstalo zcela nesplněné:

*A teď – když k druhým zajdu, tu a tam,
můj příchod náhle ticho s sebou vnese,
zakrývat to prosím nesnažte se,
povrchní fráze po vás nežádám.*

*Pokud snad jednou souzním se všemi,
ať to jak tanec pod kaštany zpívá,
chvějíva objeť, jež léto přinášívá,
jak tichá píseň z hor a moří o zemi.*

JINÝ PŘÍBĚH

(...) Častokrát jsem se sám sebe tázal, zda se naše básně lišily od jiných z té doby nebo ne. Když Gunter Groll roku 1947 uveřejnil první poválečnou antologii s názvem *De profundis*, hovořil poněkud sebejistě o tom, že v Německu vedle aktivního odbojového hnutí existovalo mnoho uskupení, kroužků a sdružení, kde se pořádala soukromá čtení, a z nich že vyšla kulturní opozice proti režimu. Mohlo to tak být, ale bylo tomu opravdu tak? V každém případě se některé básně našeho kroužku od básní v *De profundis* liší; jejich vydavatel, který vyhledával básně pronásledovaných, uveřejnil Albrechta Haushofera, Elisabeth Langgässerovou a také – fiktivní jména. Vymyslel si pronásledované básníky, jako antifašisty Sebastiana Grolla a Gregora Waldena, a sám pro ně sepsal vhodné básně (prozradil mi to tehdy jeho přítel Hans Egon Holthusen). My jsme si nic vymýšlet nemuseli; Hans Werner Kolben byl mrtev a oba poloviční Židé už si záhy balili batohy do táborů pro míšence a na nucené práce v průmyslu. V jednom ohledu však naše básně byly pro místo, dobu a jazyk charakteristické – izolací od zahraniční světové literatury, jaká živila soudobou českou poezii (mám na mysli Nezvala a Bretona), a zatímco Max Brod si jaksi samozřejmě pohrával s Julesem Laforguem nebo Franz Werfel s Waltem Whitmanem, byli jsme my přespříliš povolnými zajatci Goethovými, Hölderlinovými a Rilkovými, což v posledních letech války nebylo to nejhorší, ale už to nepostačovalo.

Útěchou v každém případě bylo, že gesta po se nikdy o sbírce nedovědělo (přestože jeden účastník skupinu prozradil), a já jsem předtím, než jsem byl poslán z jednoho míšeneckého tábora do druhého, prošel řadou výslechů. A tak jsem se tehdy nedověděl, že – rok poté, co v mi Terezíně zemřela matka – při náletu na Prahu nedaleko jezuitského kostela, kde jsme čekávali na tramvaj, zabila jedna americká bomba W. W., již byly věnovány mé německé básně. Jenže to je příběh zcela jiný.

(Přeložil Vratislav Slezák. Mezititulky dotala redakce. Recenze knihy na str. 14.)

STŘEDNÍ EVROPA POD PALMAMI

Tel Aviv slaví sto let – a to právě při devadesátinách Bauhausu, který mu dal tvář

To město působí v Orientu nějak nepatřičně. Copak plážová promenáda a moderní hotely na břehu moře, to dnes najdeme v kdejakém letovisku. Ale stačí zabrousit pár ulic do vnitrozemí a vše je jinak. Jako bychom se přesunuli do meziválečné střední Evropy. Či lépe: jako by se tehdejší evropská moderna přesunula o dva tisíce kilometrů na jihovýchod, mezi palmy. Takový dojem skýtá Tel Aviv.

Pozoruhodné na tom je, že novinářské klišé střední Evropy pod palmami, na první pohled nadsázka, tu vyjadřuje realitu skutečného přesunu – před třicetiletými lidmi osobně prožívanou, dnes stále uchovávanou v památkově chráněné architektuře města. I proto jsou kulatiny Tel Avivu pevnější kotvou pro duben než nová, velmi složitě sestavovaná vláda. Na rozdíl od těch domů totiž o nové vládě nelze říci, jak dlouho vydrží.

JAK STARÝ JE NEJSTARŠÍ?

Izrael je zemí dvojí historické tradice. V případě státního útvaru, jehož kontinuita byla od římských dob přerušena na dvě tisíciletí, to ani nemůže být jinak. I výrazy jako „první“ či „nejstarší“ tak mají dvojí význam. Můžeme mluvit o nejstarších městech v Izraeli a mít přitom na mysli dobu před diasporou, tedy i tisíce let nazpět. Tak se dostaneme k Jerichu a Jeruzalému. Nebo můžeme mluvit o nejstarších městech v Izraeli a myslet přitom aliju, dobu přistěhovalectví koncem 19. století. Tak se dostaneme k městům jako Petach Tikva (1878), Rišon leCijon, Roš Pina či Zichron Ja'akov (všechna 1882). Ta doba vrcholí založením Tel Avivu 11. dubna 1909, právě před sto lety.

Dvojí historická tradice Izraele se ohlašuje střídavě. Stovka Tel Avivu přichází jen čtrnáct let poté, co Jeruzalém slavil třítisící výročí povýšení na metropoli židovského národa, jak o tom rozhodl král David. V září 1995 to byla v metropoli Státu Izrael velká ceremonie. I Florencie nabídla Jeruzalému kopii slavné sochy

Davida od Michelangela. Nyní uvidíme, jak Izrael oslaví kulatiny své novodobé tradice.

Shodou okolností připadá stovka Tel Avivu na dobu, kdy se připomíná devadesát let Bauhausu – snad poslední německé moderny, která ovlivnila celý svět, zvláště když její tvůrci utíkali před Hitlerem. Právě tedy vedla cesta středoevropské avantgardy pod palmy Středomoří. Takže výstavy, které teď v Berlíně, Výmaru, New Yorku či Tokiu proslulou školou jménem Bauhaus připomínají, nemohou nepřipomenout ani jubilující Tel Aviv. Obchodní metropo-

le Izraele se totiž stala žijícím skanzenem Bauhausu.

OD ŠKEBLOVÉ LOTERIE...

Založení Tel Avivu je ztotožňováno s loterií o pozemky, která proběhla na druhý den Pesachu 5669 (11. dubna 1909) na pusté pláni severně od starobylého přístavu Jafo. Tu událost, v médiích uváděnou jako Velká škeblová loterie, známe hlavně z dobového snímku: mezi písčnými dunami se tísní desítky mužů, kteří vyjadřují, jako kdyby na periferii tehdejší osmanské říše spadli z Měsíce, respektive z vídeňské kavárny. Kde se tam vzali a o čem rozhodli?

Ti muži jen uskuptečňují plán, který vyvolala druhá alija o tři roky dříve. Již v červenci 1906 se Židé usazení v přístavu Jafo sejdou v klubu Ješurun a stěžují si na trpké podmínky v tomto arabském městě – od špatné kanalizace přes bídně osvětlené ulice až po *muchram*, dekret nutící je každoročně měnit bydliště. A v tu chvíli čerst-

vý přistěhovalec Arie Akiva Weiss navrhnou založit novou čtvrť mimo vlastní Jafo a nezávislou na jeho správě.

Vzniká společnost Achuzat bajit (Usedlost), jejímž cílem je vybudovat „hebrejské městské centrum ve zdravém prostředí, plánované v souladu s pravidly estetiky a moderní hygieny“. V roce 1908 společnost kupuje 5 hektarů dun severně od Jafa a tento pozemek rozdělí na 60 parcel pro 60 rodin, které se k Achuzat bajit připojily jako první. Jenže jedna věc je rozdělít pozemek na parcely a jiná věc je ty parcely přiřadit konkrétním rodinám. Když to nejde dohodou, rodiny se shodnou na loterii. Předseda loterijního výboru Weiss má k dispozici 120 škeblů. Na každou z 60 bílých napíše jméno jedné rodiny, na každou z 60 šedých číslo jedné parcely. Tak přichází na svět Velká škeblová loterie – a s ní historická fotografie i zárodek dnes třímilionové hospodářské metropole Izraele, největší koncentrace Židů na této planetě.

... K ZAHRADNÍMU MĚSTU

Roku 1910 přijímá vznikající město název Tel Aviv. Po neúspěchu navrhovaných variant Nové Jafo, Neve Jafo, Aviva, Jefefija, Ša'anana a Herclija se nakonec prosadí název jiný, leč přesto spjatý s Theodorem Herzlem. Titul jeho legendární knihy *Altneuland* zní totiž v hebrejském překladu Nahuma Sokolova Tel Aviv (Jarní pahorek). Sokolov tu čerpá z Bible: „Přišel jsem k diaspoře Tel Aviv, usazené v blízkosti řeky Kevar a k těm, kdo tam sídlí, a seděl jsem tam mezi nimi jako bezduchý po sedm dní“ (Ezechiel 3,15 – překlad Efrajim Sidon). Za zmínku stojí, že při hlasování o definitivním názvu vítězí stoupenci Tel Avivu nad fanoušky Neve Jafo nepřilíš drtivě, jen poměrem 20:15.

Novou kapitolu příběhu města píše éra britského mandátu. Po 1. květnu 1921, arabském pogromu na židovské obyvatele Jafa, míří odtamtud migrační proud do Tel

Dům Šaltiel, ulice Nachalat Binjamin. A. Cohen, 1935.

Dům Gasser, Gottliebova ulice. Haim & Kashdan, 1937.

Avivu a během patnácti let navýší počet jeho obyvatel ze 2000 na 34 000. Administrativně již samostatná obec se stává skutečným městem. Roku 1925 Patrick Geddes navrhuje pro radnici proslulého

Dům Rubinsky, roh ulic Hagilboa a 65 Šenkin. Lucien Krugold, 1936.

starosty Me'ira Dizengoffa územní plán, de facto ideu zahradního města.

Půda pro velkolepý urbánní rozvoj Tel Avivu je tedy nachystána právě v době, kdy začíná pátá alija, proud židovských emigrantů, přicházejících z Hitlerova Německa. A ten proud s sebou přináší nejen „lidský materiál“ (město čítá už 160 000 obyvatel, žije v něm třetina Židů ve Svaté zemi), ale i modernizační trendy z Evropy včetně umělecké i architektonické avantgardy. Do Tel Avivu přichází Bauhaus, styl, který dal městu jeho tvář a v roce 2004 je přivedl na seznam světového kulturního dědictví UNESCO.

ŠANCE PRO ZNALOSTNÍ KAPITÁL

Když Hitlerovy úřady v roce 1933 uzavřou Bauhaus, tato škola má za sebou už 14 let existence a praxe. Z toho plyne, že lidé s ní spjatí nejsou žádní amatéři nebo alternativci, ale naopak – mají své zkušenosti, své kontakty mezi sebou i ve světě. A tento znalostní i sociální kapitál míří ve 30. letech ze značné části do mandátní Palestiny.

Samotný Bauhaus jako ideová škola je přitom produktem poválečné deprese. Zakladatel Bauhausu Walter Gropius (tehdy pětatřicetiletý) vnímá situaci těsně po první světové válce jako „katastrofu světových dějin“. Čelí jí však odvážnou a zároveň překvapivě pragmatickou utopií, takže se mu zdaří kulturní, dodnes rezonující záznak, píše týdeník *Der Spiegel* v bilančním článku „Nové stavby, nový svět“. Sám Gropius podává 20. března 1919 oficiální žádost o založení akademie, jež by nesla název „Státní Bauhaus ve Výmaru“, a 12. dubna získá úřední souhlas. V mezidobí, jak se sluší na zakladatele avantgardy, se píše úderný manifest.

Podle *Der Spiegelu* jde o počátek epochálního vývoje, téměř celosvětový estetický převrat, zkrátka skutečnou revoluci. Bauhaus proráží jako provokativní umělecká škola, jako akademie, která nemá být akademickou, nýbrž se drží blízko životu. Ke kruhu jejích přátel patří Albert Einstein, Josef Albers, Lyonel Feininger, Wassily Kandinsky, Paul Klee, Oskar Schlemmer i Ludwig Mies van der Rohe.

Velikost Gropiuse spočívá v tom, že rozpoznal a uvolnil společenskopolitické a morální síly v architektuře a designu. „Účinně ovlivňovat obecné předměty“, utvářet spravedlivější svět a to vše učinit „životní příležitostí celého lidu“, tak zněly jeho cíle. To, že právě architektura dnes platí za politické umění, neboť konkrétně utváří životní podmínky, to, že právě o její návrhy se bojuje a musí se o ně vést spory, tvrdí *Der Spiegel*, vy-

Dům Mirenburg, roh ulic Chovevej Cijon a Mendele Mocher Sfarim. Pinchas Hütt, 1935.

chází především z Bauhausu. Ač Gropius ze zásady odmítal všechny staré tradice, přece v Bauhausu převzal docela staromódně sociální zodpovědnost.

Tyto závěry dobře korespondují s tím, co je dodnes vidět na ulicích Tel Avivu. V Evropě, především ve městech jako Berlín, Výmar či Dessau, se uchovaly krásné ukázky architektonické moderny, ryzího Bauhausu. Tel Aviv možná tak atraktivní jednotlivé budovy nemá, neboť stavěl město pro přistěhovalce. Zato se

chlubí souborem pěti tisíc staveb této školy. Tvoří tam celé ulice, obytné bloky, čtvrti, ba celé městské jádro.

MODERNÍ, KRÁSNÝ A DRAHÝ

Ty budovy, převážně obytné, v Tel Avivu fungují už sedmdesát i osmdesát let. Zpočátku působily svým zevnějškem stroze jako skutečně přenesené z německých ateliérů. V době, kdy šel Izrael ekonomicky nahoru, ale více než tváří město se musel věnovat obraně vlastní existence, se na nich s orientální ležérností vyrojily bedny klimatizačních zařízení. Spojovalo je rovněž nedbalé elektrické vedení. A o fasády, jež v podmínkách subtropů scházely rychleji než ve střední Evropě, se nikdo moc nestaral.

Teprve v posledních letech, kdy Izrael výrazně dbá na své prostředí i ochranu památek, značná část těchto budov opět získává původní tvář. Který majitel domu ve stylu Bauhausu chce získat slušný příspěvek od magistrátu na obnovu, musí sám dbát na to, aby z fasády zmizely nevzhledné bedny od klimatizace, aby ze střechy či balkónů netrčely antény a dráty.

Dnešní Tel Aviv je supermoderní metropole s mrakodrapy. Tři věže Azrieli Center

shlížejí na město jako svého času na New York proslulá Dvojčata. Telavivská aglomerace představuje druhou největší ekonomiku v regionu Blízkého východu. Je na 42. místě žebříčku světových velkoměst časopisu *Foreign Policy*. A je také 14. nejdražší na světě a nejdražší v oblasti. Nic z toho by si Arje Akiva Weiss nedokázal představit ani ve snu. Jen to historické – ač teprve třičtvrtstoletí staré – centrum už zůstane natrvalo jako odkaz střední Evropy.

ZBYNĚK PETRÁČEK

CO ZŮSTÁVÁ V PAMĚTI

O poslední česky vydané knize Petera Demetze

Významných autorů, kteří pocházejí z českých zemí a jako mateřský jazyk mohou uvést němčinu, je dnes už poskrovnu. Naprostá většina z nich již opustila tento svět a pokračuje ve své existenci v říši literární historie, odkud se občas vynoří v příznačné podobě maturitních otázek. Tak se spisovatelé vracejí do míst, v nichž před relativně krátkým časem sami skládali zkoušky dospělosti a která ve svých textech dokázali přesvědčivě zachytit a uchovat před zapomněním. Pražská i česká německá literatura je minulostí a uzavřenou minulostí je i svět česko-německo-židovského soužití, stýkání i potýkání. Tento svět měl do idyly hodně daleko, ale jeho zvláštní atmosféra, daná tradicí i snahou tuto tradici překonat, byla pro tvůrčí osobnosti bezesporu příznivá. Také se jich tu od poloviny 19. století až po definitivní zánik národnostního i jazykového konglomerátu na území Čech a Moravy v polovině století 20. objevilo hodně. Mnozí dosáhli věhlasu – a někteří i významu – ve světovém kontextu.

AUTOR I PŘEKLADATEL

Dnes už se může k této více méně uzavřené kapitole literárního osudu českých zemí z osobní zkušenosti a spřízněnosti vyjádřit jen málokdo. Mezi těch několik posledních patří pražský rodák Peter Demetz (1922), který je ovšem i významný germanista, známý svým působením na amerických i evropských univerzitách. Dokládá nám to kniha *Dějiště: Čechy*, nedávno vydaná v pražském nakladatelství Paseka.

Její autor se narodil v rodině, která byla německá (po otci) a židovská (po matce). Dobu okupace přežil Peter Demetz v Praze a v pracovních táborech pro židovské míšence (matka zahynula v koncentračním táboře). Po válce začal studovat germanistiku a anglistiku, v roce 1948 emigroval z Československa a usadil se v USA. Publikoval řadu knih a studií, které se naším tématem zabývají: *René Rilkes Prager Jahre* (René: pražská léta Rainera Marii Rilka, 1953), *Böhmische Sonne, mährischer Mond* (České slunce, moravský měsíc, 1966), *Prague in Black and Gold* (Praha černá a zlatá, 1997), *The Brescia Air Show* (Aeroplány nad Bresciou, 2002). Všechny tyto práce byly vydány i česky.

Je také dobré připomenout, že germanista Demetz udělal hodně pro českou literaturu jako překladatel. Do němčiny pře-

vedl básně Jiřího Ortena, *Babičku* Boženy Němcové, verše Františka Halase a Jaroslava Seiferta, texty Svatopluka Čecha, Jaroslava Durycha, Jakuba Arbesa či Ludvíka Kundery.

DESET ESEJŮ

Poslední u nás publikovaná kniha *Dějiště: Čechy* (v originále *Böhmen böhmisch*, 2006) je souborem deseti esejů, datovaných od roku 1980 po současnost. První z nich, *Spekulace o pražském jidiš*, představuje vedle osobních vzpomínek a lite-

rárních konotací i lehce ironickou polemiku s Romanem Jakobsonem. Esej *Bernard Bolzano – jazyková teorie a národnostní konflikt* rozvíjí podněty Jana Patočky, týkající se filosofie národnosti a jejího protikladného pojetí u Jungmanna (nejprve jazyk, pak společnost) a Bolzana s jeho ideou státního národa. Demetz poukazuje na další možnost, jak ji formuloval Komenský, a dochází k závěru, že zatímco: „Jungmann i Bolzano, každý svým způsobem náležejí k již zašlé historii ctihodných mýtů či promarněných možností, [...] je Komenského barokové paradigma zcela z našeho světa, má široký přehled a necítí se být nuceno cokoli vylučovat nacionálně.“ Stať *Ještě jednou Benešovy dekrety* se věnuje především okolnostem poválečného odsunu Němců a jeho minulé i současné recepci ze strany české společnosti, emigrantů i disidentů.

Dále tu najdeme vtipný a mírně ironický text *Fibichova Šárka a české amazonky*, v mnohem vážnější poloze se pohybuje studie *Walter Benjamin jako čtenář Adalberta Stiftera*, zamyšlení nad vlivem R. M. Rilka na Ortenovy elegie *Jiří Orten*

a *Reiner Maria Rilke* i laskavý a osobní doslov ke knize Pražský triptych *O Johanesi Urzidilovi*. Potížím s českými dějinami je věnován text *Národ jako otázka – konfigurace*, v němž se mimo jiné může čtenář dozvědět: „Úpadek Libušina mýtu spadá do okamžiku, kdy se česká politika stává pragmatickou. Libuše se stane přebyčnou, záležitosti přebírají právníci, od této chvíle je česká politika velmi konkrétní věcí pražského magistrátu, zemského sněmu a říšské rady. Libušino místo zaujala jiná postava, alespoň pro literáty, totiž *Babička* v románu Boženy Němcové. Konec mýtu je počátkem českého románu (1855), pohanská kněžna se mění v počestnou ‚babičku‘, ideální postavu staré ženy, která ví, odkud pochází, pronáší moudrá přísloví české tradice a svým způsobem se snaží o vzájemné smíření všech lidí. Šťastná to žena!“ Knihu uzavírá esej *Češi a Židé – Případ Siegfried Kapper (1821–1879)*, věnovaný osudu židovských snah splynout s českým národem.

Poslední text, o kterém ještě nebyla zmínka, se jmenuje *Jedno pražské knihkupectví – 1943* (viz ukázka na str. 10–11) a jedná se vlastně o kapitolu z knihy, kterou už autor mezitím dokončil a vydal pod názvem *Mein Prague* (Moje Praha) v roce 2007 ve Vídni. Zachycuje v ní svůj život v Praze a v protektorátu v letech 1939–1945 a spolu s ním i agonii staletého soužití Čechů, Němců a Židů, které spělo k tragickému finále. O tom máme k dispozici stále málo spolehlivých zpráv a od věrohodných a nezaujatých, i když ne nezúčastněných svědků, jako je Demetz, vlastně minimum. Na otázku „Co při pohledu na dějiny považujete za nejpomíjivější?“ odpověděl: „Události masové. Ty pomíjejí. Zabírají velké místo v okamžiku, ale nakonec si na ně člověk ani nevzpomene a myslí na svůj vlastní život a na život společnosti jako na svazek jednotlivců. Co zůstává v paměti, je poměr subjektu k danému historickému okamžiku. Tam je vztah velmi komplikovaný a ten zůstává, jen se znovu a znovu řeší.“

To, co můžeme číst v *Jednom pražském knihkupectví*, naznačuje, že kniha *Moje Praha* je psána právě v této perspektivě. Je proto velmi dobrou zprávou, že tato zatím poslední kniha už skoro devadesátiletého autora vyjde na podzim česky.

JIRÍ DANÍČEK

(Peter Demetz: *Dějiště: Čechy*, překlad Vratislav Slezák, předmluvu napsal Karel Schwarzenberg, vydalo nakladatelství Paseka, Praha–Litomyšl 2008, 160 stran, pevná vazba, cena 190 Kč.)

KRÁTKÁ DLOUHÁ CESTA

Filmový dokument s Fedorem Gálem

V rámci festivalu Jeden svět 2009 byl uveden dokument režiséra Martina Hanzlíčka *Krátká dlouhá cesta*. Film je součástí většího projektu: stejnojmenných webových stránek a publikace, již v loňském roce vydalo nakladatelství Nemo. Jeho protagonistou je sociolog a spisovatel Fedor Gál, hlavním námětem filmu je průběh šoa na Slovensku a zdejší antisemitismus, který v plné síle vypukl znovu po pádu komunismu a rozdělení republiky a politicky angažovaného Gála v podstatě vyhnal do Čech. Jádrem filmu je příběh ryze osobní: „pátrání“ po otci, který zahynul na pochodu smrti v dubnu 1945, několik kilometrů od Sachsenhausenu. Teprve na matčině pohřbu se bratrům Gálovým přihlásil muž, který byl smrti jejich otce přítomen a popsal ji. To byl impulz, který podnítil autora, aby se vydal v otcových stopách, aby navštívil místa, kde rodiče žili před válkou, pohovořil s lidmi, kteří „Gálovcov“ znali, aby jel znovu do Terezína (kde se v březnu 1945 narodil) a poté do Sachsenhausenu a nakonec prošel i cestu, po níž se před čtyřiašedesáti lety vlekli vězni na pochodu smrti.

PÁSKU MĚLY I KOČÁRKY

Snímek má několik rovin: zmíněnou osobní, jež se prolíná s informacemi o průběhu

Pohled na Partizánskou (původně Nemeckou) Lupču. Foto © Miro Švolík, 2008.

konečného řešení na Slovensku; svědci vzpomínají na atmosféru Slovenského štátu, na kondenzaci nepřátelství a antisemitických příkazů, které v některých ohledech předčily i německé norimberské zákony. Historik Ivan Kamenec například dokládá, že v jedné východoslovenské župě museli nosit zvláštní označení nejen dospělí a děti, ale žlutou páskou se musely oblepit i židovské kočárky! „To nevymyslel Eichmann, ani Hitler, ale zdejší lidi,“ konstatuje Kamenec.

Jak k tomu všemu došlo? Jak to, že se najednou „všechno zvrtno“, jak vzpomíná Gálova teta, co odstranilo zábrany a dovolilo spoustě Slováků, aby své spoluobčany, které – včetně rodiny Gálových – předtím přijímali jako sousedy, s nimiž žili a pracovali, zcela vydělili, ožebračili a vyhnali?

Lze to vůbec vysvětlit a jak zabránit tomu, aby se podobné zlo už neopakovalo? Na toto téma se ve snímku zamýšlí nejen Fedor Gál, ale také jeho starší bratr Egon (filosof, vysokoškolský pedagog a bývalý ředitel Institutu judaistiky Univerzity Komenského v Bratislavě), dále publicista Peter Zajac, o svých osudech mluví Gerta Vrbová-Sidonová (první manželka Rudolfa Vrby) původem z Trnavy. „Musím to nějak vysvětlit, jinak bych se z toho zbláznil,“ říká Egon Gál na Zajacovu myšlenku, že na takové věci lze jen mlčet. Uvažují, že klíčovou roli měla na Slovensku katolická církev, která odstranění Židů ústy prezidenta Tisa „posvětila“: mohli

takto mluvit duchovní, pak šly veškeré křesťanské ohledy stranou a ke slovu se dostala závist, chamtivost, zloba. Ti slušnější mohli jen přihlížet.

KRAJINA ZLA

Slovensko se ve snímku stává skutečnou „krajinou zla“, v níž nebyl (a není) s Židy žádný soucit. Po válce těch pár stovek Židů, kteří přežili, sousedi nevíkali, jen se vyčítavě ptali: „Tak vy jste se vrátil?“ Gerta Vrbová vzpomíná, jak rodný dům „prodala“ za fotoaparát, hodinky a psací stůl. Pak z Trnavy odešla. Jistě si nelze poměry na Slovensku nijak přikrášlovat či je změkčovat, ale je přece jen zvláštní, že ve filmu není zmíněn jediný dobrý skutek, jediná příhoda, která by dokládala, že ne všechny ovládla temná doba. Přitom právě v knize G. Vrbové je popsána pomoc, již její rodině poskytli slovenští sousedé; webové stránky jeruzalémského památníku šoa Jad vašem uvá-

dějí na čtyři sta slovenských zachránců – Spravedlivých mezi národy, což je zhruba třikrát tolik než záznamů o lidech, kteří pomáhali v Čechách... Tato paušalizace zla je o to markantnější, že jiný přístup volí autor dokumentu vůči Německu: zde je například zachycen osud německého posunovače vagonů, který viděl, jak do Oranienburgu přijíždějí vlaky plné deportovaných, a „když večer přišel domů, seděl u stolu a plakal“. Kněz čte záznam o hrozném sebevraždě německé rodiny, která

Fedor Gál před zadní branou v Sachsenhausenu. Foto © Miro Švolík, 2008.

se na sklonku války zabila ve strachu před Rusy. Sousedé koncentračního tábora v Sachsenhausenu vypovídají, jak v dětství vidali vězně a jak je to děsilo...

Na cestu po stopách otce se s Fedorem Gálem vydává slovenský publicista a sociolog, Gálův životní přítel Eugen Gindl, jenž je, co se rodinného osudu týče, Gálovým naprostým opakem. Člověk ze slovenské rodiny, jehož strýc se přidal k Hlinkově gardě, a dokonce se stal velitelem jednoho koncentračního tábora. Symbolika společné pouti dvou přátel je zřejmá, ovšem není nijak rozvedena, o pocitech Eugena Gindla, o jeho reflexi slovenského antisemitismu v minulosti či současnosti očima člověka „z druhé strany“ se mnoho nedozvíme.

Snímek je černobílý a záběry krajiny, lidských tváří, opuštěných domů a hřbitovů jsou velmi zdařilé a působivé. Vizualně výrazný typ je i náš průvodce – Fedor Gál. Tak výrazný, že si ho lze snadno představit jako starozákonního proroka, jehož samotné zrození a přežití – v terezínském ghettu – byl vlastně zázrak. Proroka, který kritizuje poměry ve své zemi, je zde odmítán a nakonec před lidskou zlobou odchází jinnam. Jenže, alespoň ve filmovém dokumentu, jeho kritika je rozmělněna na opakující se všeobecné úvahy o lidské povaze, o její nepoučitelnosti, neschopnosti reflexe, o nutnosti postavit se zlu individuálně. Nelze s ním nesouhlasit. Ale na proroka to je málo.

ALICE MARXOVÁ

Jente Serdatská: POŘÁD STEJNÁ

Myslíte, že jsem pořád stejná. Moji známí to tvrdí taky. Z jejich jedovatých slov mi tuhne krev v žilách... Nad vším se pohoršuji a občas se na mě utrhnou: „Jsi nepřekonatelná pesimistka.“ Když jsem loni chtěla umřít, sledovali mě na každíčkém kroku, aby mi v tom zabránili. A když teď chci žít, nehodlají mi dovolit ani to... ubožáci!

Říkáte, že vás teď zajímám? No samozřejmě, že ano. Spisovatelé hledající téma pokukují po postavách. Když jsem byla loni na dně a šinula se, co noha nohu mine, nebyla jsem vhodný „materiál“... „Takových škarohlídů je dost v reálu,“ odtušili jste, „copak nám už tak nekazí náladu?“

Mám vám o soběprávět? O své minulosti? O významných událostech v mém životě? Hmm, lidský úděl je vlastně strašlivě nudný. Ale začnu jako spisovatelka.

Období první: letní noc, vesnická svatba. Je mi sedmnáct, rozpustila jsem si plavé vlasy a svázala je modrou stužkou. Ke štíhlému tělu mi přiléhají modré letní šaty. Ve tváři celá hořím a oči modré jako šaty mi jen září. Lé-tám, tančím.

Oknem prosvítá na východním horizontu rudý pásek. Jsem unavená a potichu vyklouznu z domu. Kousek dál je travnatý pa-louk s několika stromy. Lehnu si do trávy, hlavou se opřu o kmen a usnu. Ovšem ne nadlouho. Zasáhne mě proud světla a já otevřu oči. Jsou jasné, třpytí se, a moje srdce... o něco vás poprosím. Nehovořme tu o srdci! V moderní mluvě a literatuře znějí slova srdce a duše hrozně fádně... Jasnýma očima vidím, jak se ze sivorudé oblohy vyhoupllo slunce (dokonce i to je kliše) a na zelené pole stříká žlut: domy ve vesnici jako by vzplály ohněm a nedaleké jezírko připomíná číši vína. Do vlasů mi fouká vánek a slunce je zbarvuje do duhova. Modré šaty mi vlají ve větru a zpod nich vykukuje bílá naškrobená spodnička....

To ale není všechno... Poblíž jezírka sedí na velikém balvanu Avrom a dívá se na mě... a vypadá tak divně... jako by se ho jala posvátná bázeň. Na tomto místě určitě vysypete hned několik srovnání: „Vy-

padá jako okouzlený rytíř pozorující zasněnou bohyni,“ a tak dále a tak dále.

Chacha! Avrom je ženichův devatenáctiletý bratr, vysoký, bledý a velmi pohledný mládenec. Vstane a pomalu se ke mně blíží. Ve vlasech mu probleskne paprsek slunce. Bože, jak je nádherný! Tak co, chcete vědět víc?

Období druhé: Obrovské město, ohromné budovy, široké ulice, parky, obchody s výkladními skříněmi, v nichž se vystavuje nekonečný počet všeho, co je v životě dobré. Na ulicích se to hemží lidmi: pocházejí odevšad a promenují se vyšňoření v tom nejlepším, co mají. Mě to vůbec nezajímá.

Se třemi dalšími dívkami bydlím v maličké mansardě. Studujeme, připravujeme

se. Na co? Vlastně ani nevím. Už máme čtyři diplomy: jeden ze střední školy, jeden na masérku, jeden na pomocnou zdravotní sílu a jeden na porodní bábu, a teď se vrháme na kadeřnictví. Chodíme v deformovaných botách, v beztvarych kloboucích a v šatech rozedraných na cáry. V pokoji nám na dřevěné bedně trůní plynový sporák. Největší lahůdkou je pro nás chleba s mlékem...

Už je mi čtyřadvacet, na čele a kolem rtů se mi vyryly první vrásky; jsem krátkozraká a nosím skřípec. Avrom mi už dávno zmizel někde ve snu. Aby se vyhnul odvodu, vypravil se do Ameriky, a tam se taky oženil. Den po dni se honím několika málo stejnými ulicemi, ale život kolem vidím jakoby v mlze. Hlavu mám plnou učebnic a soukromých hodin, které dávám takřka bez přestání. Studenti mají tvrdé palice a mozky jim plavou v tuku. Krvácí mi srdce; smřšťuje se, a ta bolest se skoro nedá vydržet.

Tak dál: období třetí. Je mi sedmadvacet. Totéž město, bouřlivé dny. Už několik let se angažuji v hnutí. Nedělám nic zásadního: působím v sekci zdravotnictví. V našem městě se nikdy neodehrálo nic převratného. Na každý zásunbní prstýnek připadá dvacet rukou... A není to zvláštní? Demonstrovat chodím se smíšenými pocity. Dělníci drží pospolu; tuší, že pocházím z jiné třídy. A intelektuály dělníci přitahují, hlavně pak jejich ženy... Pochoduju s ostatními, jako bych... no, asi je to v lidské povaze...

„Bouřka“ odeznívá. Nastupuje apatie. Ze všech koutů se prodírají slunečnice; dívky v rozpuku jakoby raší ze země... Obklopuje mě tma. Zrak mi poleptal záhadný oheň.

Období čtvrté: Nacházím se na tomto břehu oceánu, kam mě přivábil Avrom. Bože chraň, že bych chtěla nabourat jeho soukromí! Jenom jsem toužila zahlédnout stín svého někdejšího štěstí. A snad...

kdo ví? Kdo pronikne do skrytých koutů lidského srdce! Avromovi se „daří dobře“. Je pěkně při těle, má hezkou zavalitou manželku, pět zdravých, naducaných dětí a prosperující obchod. Když mě spatřil, nehnul ani brvou. Nervy si obalil v tuku a v jeho blahobytu se zase topí moje štěstí...

Nemám tady žádné přátele ani dobré známé. Pracuje a studuje tu pár dívek z naší „buňky“: sní o tom, že se stanou zdravotními

sestrami.

Ani se nedokážu naučit jazyk. Studia mám už po krk. Nedokážu ani pracovat, ale musím.

Budím se ještě za tmy. Oblékám si to, co jsem si přivezla ze starého světa, a obouvám prošlapané boty. Přes tři ulice se deštěm a sněhem brodím na tramvaj, samotářský oběd svírám pod paží. Ve fabrice se cítím nevalně. Moje malé ruce se na práci nehodí a nervy mám na pochodu. Vyroším toho pramálo a večer se vracím utahaná. V pokoji trávím jen málo času: paní domu zaměstnávají děti a bytný chodí po večerech schůzovat.

Já se tu k žádné organizaci nehlásím. Mám jich plné zuby. Na parapetu se válí kupa knížek, ale já je nemůžu číst. Jako bych se už nenačetla dost! Denně si kupuju noviny. Občas v nich objevím hotové poklady, vrhám se i na inzeráty... a jindy je nervózně prolisťuju a stránku po stránce házím na zem.

Mám jen hrstku známých, a i ti se mi vyhýbají. Není divu: když se na mě podívají, vyprchá z nich chuť do života.

Ale copak mi někdo něco dluží? Kdo mě vlastně připravil o bohatou, nádherně růžovou minulost? Nikoho nevolám k odpovědnosti; od nikoho nic nečekám.

V mládí se vám naskytne chvíle, kdy musíte popadnout štěstí za pačesy. A pokud ho nechytíte, zmizí navždy.

Zničehonic mě po ránu i navečer začalo navštěvovat mých pár přítelkyň. S paní domu si špitají tajnosti... uhádly, na co myslím... Pche, ty mě tak dokážou odradit!

Myšlenka na sebevraždu se vynořila jako starý brach. Nějak mi připadlo, že se mnou žije už léta. Těm pisálkům, co prohlašují, že dovedou proniknout do nitra sebevraha, nevěřím ani slovo; nažvanili toho svazky. Já cítila pouze příšernou únavu a prahla jsem po odpočinku. Ani mě nenapadlo nic romantického: nevy-

Kresby Antonín Sládek.

zdobila jsem si pokoj květinami a neoblékla jsem si svatební šaty, jak se líčí v románech. Už několik dnů jsem se nečesala a nezula jsem si boty. Podlahu posetou knihami a novinami jsem nezametla a nic jsem neuklidila. Šaty jsem měla ještě mokré od deště; prostě jsem padla na postel tak, jak jsem byla. Ovšem předtím jsem pečlivě ucpala všechny škvíry a pustila si plyn.

A nyní období páté: Dveře vypáčili sochozem a zachránili mě. A pak se nahrnuli příbuzní. Jeden mi přinesl jako dárek šaty, druhý kostým, třetí halenku. A najednou jsem získala spousty kamarádek. Vyrojily se jako komáři po dešti. A představte si: taky kamarádů. A mezi nimi se našel i můj současný přítel.

Jak vidíte, teď mi v pokoji visí bílé závesy a „smrtonosný“ plyn cloní stínítko z mléčného skla, jež propouští tlumenou záři. Bydlíme spolu. V obležení dárků od příbuzných.

Říkáte, že celá zářím. Jakkap by ne. Je mladý a krásný. Něžný a kultivovaný a já jsem jeho žena, bohyně, ideál. Miluje mě se samozřejmostí a nevinností první lásky. Jeho polibky by probudily mrtvolu. Jeho objetí... Všimli jste si, že v očích se mi chvěje stín smutku? Jistěže. Krůček od našeho štěstí číhá úděsný chřtán pohromy. Brzy budu zase muset sáhnout po plynu. Tentokrát tragédií přivodí mí blízcí. Nečekali to: že se do mě zamiluje, a tak vášnivě...

A teď mě nikdo nemá rád. Nikdo nemá rád nešťastníka, ale šťastlivce všichni přímo nenávidí. Jako bych všem něco dlužila – hlavně kamarádkám. Postarší, povadlá pesimistka jako já by si neměla přivlastnit tak milého mladého muže.

Ani to by mě netrápilo; opravdovému štěstí na maličkostech nesejde. Ale oni se kolem mě plazí jako červi – vnikají sem jeden po druhém, sotva dovečeří. Až se v pokojíku nedá dýchat. Vykuřují a vykecávají se: vzduch

pohlejuje moře otrepaných frází. A když se mě dotkne, zírají na nás s travičskou záští. Zkoumají a kritizují, kážou a prodřepí tu klidně půlku noci.

Hlavními tématy jsou láska, estrády a podobně. A on je ještě tak mladý... často se ztrácí v myšlenkách... ještě pořádně neokusil život... A já! Uff, jsem

od něj na hony daleko... a jak se bojím, že jednou procitne.

Už je skoro šest... brzo přijde... Odejdi v pokojí; štěstí je prchavé a plaché... uhýbá před zraky cizinců...

Vždyť vy ani vlastně nejste moji přátelé! Nechte mě být. Nechte mě s mým štěstíčkem na pokojí!

Jente Serdatská (1877–1962) se narodila v Litvě, kde již jako malá vášnivě četla (německy, rusky, hebrejsky a v jidiš). Ve třiceti opustila muže a tři děti a emigrovala do USA. Psala kratší prózy pro časopisy a jednoaktovky, které dnes znovu objevuje nejen židovské feministické hnutí. Také v povídce Pořád stejná ztvárňuje své klíčové téma: zoufalství žen rozčarovaných jak z manželství a mateřství, tak z politiky a vlastních intelektuálních snah. Povídku jsme vybrali z antologie Židovská americká literatura (viz Rch 3/2009).

Připravila a přeložila HANA ULMANOVÁ.

Z NOVÝCH KNIH

Avraham B. Jehošua:

MILENEC

Románová prvotina (a současně jedno z nejslavnějších děl proslulého izraelského prozaika) vznikla roku 1977. Autor v ní na pozadí osudů hlavních hrdinů líčí složité a napjaté poměry v izraelské společnosti, včetně válečných hrůz, mezigeneračních střetů či židovsko-arabského konfliktu. Tímto románem se přiznal k literárnímu dědictví Williama Faulknera: vyprávění je podáno střídavě očima šestice protagonistů, jejich vnitřními monology, vzpomínkami či útržkovitými záznamy vědomí. Vznikl pozoruhodný, strhující a psychologicky působivý román.

(Vydalo nakl. Pistorius&Olšanská v Příbrami roku 2008. Z hebrejštiny přeložila Magdaléna Křížová. 350 stran, doporučená cena 349 Kč.)

Abraham Lewin:

POHÁR SLZ

Deník varšavského ghetta

Deníkové záznamy sionisty, učitele a vychovatele na židovské střední škole ve Varšavě A. Lewina, které si vedl od března 1942 do ledna 1943, kdy byl deportován do Treblinky. Zachytil každodenní život v ghettu, nemoci, hladovění, brutalitu (nejen Němců, ale také židovských policistů), pašování potravin, deportace. Lewin se v ghettu účastnil práce na podzemním archivu s názvem Oneg šabat, kterou vedl historik Emmanuel Ringelblum a jejímž cílem bylo shromažďovat informace o perzekuci Židů – a právě v tomto tajném archivu byl deník po

válce objeven; edičně jej pro anglické vydání připravil Antony Polonski.

(Vydalo nakl. Academia v Praze roku 2008. Z angličtiny přeložila Michaela Ponocná, předmluvu k českému vydání napsal Vojtěch Blodig, úvod A. Polonski. Poznámky, mapy, rejstřík – celkem 297 stran. Doporučená cena 295 Kč.)

Ad: ARIZÁTORI NA INTERNETE

Článok nášeho bratislavského dopisovateľa Jara Franeka v *Rech* 2/2009 poboužil predstaviteľa Ústavu pamäti národa. Redakcia dala možnosť autorovi sa hájiť a vyhovela tak aj žiadosti historika I. Kamenca o otisknutie jeho dopisu. Polemika by však nemala odvést pozornosť od meritu Franekova článku, ktorý pojednáva predovšetkým o významné udalosti: zverejnení seznamu arizovaných podniků a arizátorů z doby Slovenského štátu (viz <http://www.upn.gov.sk>). Pripomína mj., že k arizátorům patřil i někdejší spíšský biskup Ján Vojtaššák, jehož beatifikaci slovenští biskupové prosazují.

red

Vážený pán šéfredaktor,

na základe §10 zákona č. 46/2000 Sb. o právech a povinnostiach při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů vás žiadam o uverejnenie odpovede na článok Jara Franeka „Arizátori na internete“, ktorý bol uverejnený v časopise *Roš chodeš*, č. 2/2009.

V tomto článku autor uviedol nepravdivé informácie a hrubo tak poškodil meno a dobrú povesť Ústavu pamäti národa, ako aj časopisu *Pamät národa*. Vo svojom článku okrem iného informuje o vydaní publikácie Jána Hlavinku a Ivana Kamenca *Spory o biskupa Vojtaššáka* a dodáva: „Je alarmujúce, ale zároveň významné pre súčasné pomery vládnuce na ÚPN, že citovaná historická práca pojednávajúca o prípade biskupa Vojtaššáka nemohla byť publikovaná v časopise *Pamät národa* vydávanom ÚPN.“ Toto tvrdenie pána Franeka nie je pravdivé. Historici J. Hlavinka a I. Kamenec v skutočnosti nikdy zmienenú prácu ani inú štúdiu na túto tému časopisu *Pamät národa* nepredložili.

Svoje sprisahanecké teórie J. Franek dovádza až do absurdnosti: „Nemožno tu nevidieť súvislosť s novou redakčnou radou časopisu, v ktorej figurujú mená známych obhajcov Slovenského štátu, ako je prof. E. Hrabovec, Dr. P. Mulík alebo Prof. R. Letz.“ Samozrejme, žiadna takáto súvislosť neexistuje. Keďže autori Hlavinka a Kamenec svoj text časopisu *Pamät národa* nikdy neponúkli, nemohla sa ním redakčná rada ani zaoberať. Zmienení členovia redakčnej rady (podľa Franeka „obhajcovia Slovenského štátu“, v skutočnosti doma i v zahraničí rešpektovaní odborníci) preto celkom logicky nemohli mať tušenie, že J. Hlavinka a I. Kamenec pripravujú prácu o biskupovi Jánovi Vojtaššákovi.

Výmysly pána Franeka sú o to zarážajúcejšie, že časopis *Pamät národa*, jeho re-

dakcia i redakčná rada striktné dbajú o to, aby jediným kritériom pre posudzovanie textov bola odborná kvalita. Zároveň upozorňujem, že články o perzekúciách židovského obyvateľstva tvoria nezanedbateľnú časť obsahu časopisu, čo je súdnu čitateľovi zrejme už pri zbežnom prelistovaní posledných ročníkov.

Pán Franek uzavrel svoj článok ďalším nepravdivým údajom: „Magister Ján Hlavinka na ÚPN už nepracuje, a pokiaľ mi je známe, po jeho odchode sa na ÚPN už žiaden z početného štábu odborných pracovníkov ústavu nezaobrá problematikou perzekúcie židovského obyvateľstva v rokoch 1939–1945.“ Nechce sa mi veriť, že by pán Franek, ktorý o ÚPN píše s obľubou a často, bol o jeho činnosti tak slabo informovaný. Hovorí o „početnom štábe“ je smiešne. Sekcia výskumu, v ktorej sa vedeckovýskumná aktivita koncentruje, má v súčasnosti desať vedeckých a odbor-

Viktor Pivovarov: *Jedlici citronů*, olej na plátně, 2006.

ných pracovníkov, ktorý pokrývajú celé obdobie neslobody (1939–1989) v zmysle zákonom určených úloh. Po odchode Jána Hlavinku z ÚPN bol jeden z pracovníkov poverený vykonávaním výskumu perzekúcií Židov a vybavuje celú agendu prevzatú po J. Hlavinkovi.

S pozdravom
PETRANSKÝ

Vážená redakcia,
v *Rech* č. 2/2009 bol na strane 14 v článku „Arizátori na internete“ uvedený jeden nesprávny údaj o publikácii „*Spory o biskupa Vojtaššáka*“.

Ako jeden z autorov knihy konštatujem, že rukopis tejto publikácie nikdy nebol ponúknutý na uverejnenie Ústavu pamäti národa v jeho časopise *Pamät národa*, a preto redakcia tohto časopisu ho nemohla ani odmietnuť. Autori publikácie od začiatku

spolupracovali s Dokumentačným strediskom holokaustu v Bratislave, odkiaľ aj vyšiel podnet na knižné spracovanie tejto citlivej témy. Bolo logické, že Dokumentačné stredisko aj rukopis práce publikovalo.

IVAN KAMENEC

ARIZOVAL, ABY ZVELADIL

List pána predsedu správnej rady ÚPN Ivana Petranského ma obviňuje v dvoch bodoch. Prvý: napísal som, že práca J. Hlavinku a I. Kamenca *Spory o biskupa Vojtaššáka. Politické a spoločenské aktivity Jána Vojtaššáka v rokoch 1938–1945* nemohla byť publikovaná v časopise *Pamät národa*. Pán Petranský namieta, že práca nebola ani predložená redakcii. V rovnakom duchu sa vyjadruje aj list druhého autora predmetnej publikácie Ivana Kamenca. Po rozhovore s prvým autorom citovanej práce sa ale javilo, že redakcia nemá záujem o túto tému, hoci autor bol zamestnancom ÚPN, preto na základe tohto postoja na zverejnenie v časopise rezignoval. Redakcia skutočne nemala čo odmietnuť.

Nadalej som však presvedčený, že táto téma je pre dnešné ÚPN a redakciu *Pamät národa* nepríjemná. Pôvodným zámerom prvého autora bolo publikovať prácu v *Pamäti národa*, napokon sa rozhodol pre iného vydavateľa.

Vo svojom článku som ohľadne nepublikovaného textu v časopise *Pamät národa* vyslovil vetu: „Nemožno tu nevidieť súvislosť s novou redakčnou radou časopisu, v ktorej

figurujú mená známych obhajcov Slovenského štátu, ako je prof. E. Hrabovec, Dr. P. Mulík alebo Prof. R. Letz.“ Reakciou na túto vetu bolo obvinenie pána Petranského že „svoje sprisahanecké teórie dovádza J. Franek do absurdnosti“ a že žiadna súvislosť tohto typu vraj neexistovala a spomenutí členovia redakčnej rady sú rešpektovaní odborníci.

Rád by som v tejto súvislosti dal pánovi Petranskému na zváženie povest jedného zo spomínaných odborníkov, pána Dr. Petra Mulíka. Svoje videnie slovenskej histórie dokázal napr. na predstavovaní zmienenej publikácie J. Hlavinku a I. Kamenca. Jeho verbálny príspevok bol nasledujúci: „Prípado biskupa Vojtaššáka treba vidieť vo svetle katolíckej sociálnej náuky, ktorá požaduje, aby katolíci svoj majetok zveľadovali. Nemalo by sa teda hovoriť, že biskup Ján Vojtaššák arizoval, pretože jeho záme-

rom bolo Baldovské kúpele zveľadiť.“ Možno, že tento názor je vysoko odborný, ale vzbudil nemalé rozhorčenie prítomnej verejnosti, vrátane ľudí, ktorí prežili holokaust a možno (rovnako ako ja) nemajú dostatočne odborný pohľad na vec.

Do profilu Dr. Mulíka zapadá jeho spolupráca so Slovenskou ľudovou stranou, kde sa angažoval aj „vodca“ Slovenskej pospolitosti Marián Kotleba. Dr. Mulík bol v redakčnej rade časopisu Zväzu protikomunistického odboja *Svedectvo*, ktorý bol písaný v línii obhajoby Slovenského štátu, bol editorom a spoluautorom *Dies Ater*, zborníka protipovstaleckej konferencie, ktorá vzbudila v kruhoch historikov negatívne reakcie. Známe sú aj iné aktivity pána Dr. Mulíka (najnovšie na neonacistickej demonštrácii, viz str. 2). Podľa môjho názoru mu právom patrí označenie obhajcu Slovenského štátu.

Za svoju povest je bezpochyby zodpovedný sám Dr. Mulík avšak jeho vymenovanie do redakčnej rady časopisu *Pamät národa* je vecou vedenia ÚPN a pána Petranského. Platí to aj pre ďalších dvoch kritizovaných členov redakčnej rady, Prof. Letza a Prof. Hrabovce, aj keď pochopiteľne ich aktivity nemožno hodiť „do jedného vreca“ s aktivitami Dr. Mulíka. Redakčná rada bola vyberaná tendenčne (ÚZ ŽNO proti jej zloženiu protestoval) a dostali sa do nej osoby, ktoré by za Jána Langoša v žiadnom prípade nemohli zastávať tieto pozície. Preto odmietam názor, že súvislosť medzi postojom redakcie ku kritickému pohľadu na biskupa Vojtaššáka a novými členmi redakčnej rady je absurdným dôsledkom sprisahaneckej teórie.

Druhá výčitka pána Petranského sa týka nasledujúcej vety: „Pokiaľ mi je známe, po (Hlavinkovom) odchode sa na ÚPN už žiaden z početného štábu odborných pracovníkov ústavu nezaobera problematikou perzekúcie židovského obyvateľstva.“

Môžem len zopakovať a zdôrazniť, že v čase, keď som tieto riadky písal, mi nebolo známe, že by sa niekto na ÚPN spomenutej problematike venoval. Označiť citovanú vetu za „ďalšie nepravdivé tvrdenie“ považujem za neoprávnené. Pán Petranský odmieta názor, že by som mohol byť o činnosti na ÚPN „tak slabo informovaný“. Je mi ľúto, ale asi nie som dostatočne informovaný. Preto ak sa niekto z odborných pracovníkov ústavu venuje alebo bude venovať problematike protizidovských aktivít ľudáckeho režimu, tak to len uvítam. Rovnako uvítam, ak bude Dokumentačné stredisko holokaustu o týchto aktivitách (ktoré ÚZŽNO v minulosti aj finančne podporil) informované. **JARO FRANEK**

HRANÉ MILOSRDENSTVÍ ...a ďalšie udalosti

/Vybráno z českého tisku/

Média si rôznym spôsobom pripomnela výročí okupácie českých zemí 15. března 1939. ■ Týdeník Respekt (16. 3.) v článku „Poslední vlaky ke svobodě“ zaznamenal negatívny momenty vzťahu predválečné republiky k imigrantům, především židovským. ■ Týdeník Reflex (12. 3.) pod titulom „Atentát na Hitlera v Praze“ popsal neuskutečnený plán rodáka z Oděsy, později inženýra z Haify Jicchaka Simkina. ■ Lidové noviny (16. 3.) uveřejnily pod titulom „Čapek byl nepřitelem č. 3“ rozhovor s historikem J. Medem, který připravuje knihu o kulturní situaci za druhé republiky. „Deml antisemitismus zdědil od Otokara Březiny,“ soudí mj. Med a říká: „Bez debat je, že katolíci byli protizidovsky naloženi... Oni v Ži-

Kresba Antonín Sládek.

dech viděli cizorodý prvek, ovšem nešlo o rasový antisemitismus, šlo o antijudaismus sociálněekonomický.“ Med také v rozporu se skutečností tvrdí, že „Beranova vláda ovšem žádné antisemitské zákony nedělala“. ■ Zajímavě připomínku výročí okupace pojala autorka článku v Hospodářských novinách (13. 3.), když bezelstně zaznamenala: „Bez hraného milosrdenství nacisté uhodili na české Židy.“ ■ V souvislosti s okupací připomínala česká média znovu „porozhodný morální čin“ Angličana Nicholase Wintona, který zachránil 669 židovských i nežidovských dětí z Československa před nacisty. Právo (12. 3.) referuje o projektu „Winton Train“, který spojuje výročí Wintonova činu (70 let), oslavu jeho stých narozenin a zároveň „dává studentům příležitost vytvořit zajímavá umělecká díla“. ■ „Židovský původ umožňuje autorovi získat nad Rumunskem nadhled, ačkoli mu to znemožňuje tuto jeho vlast, s níž je spojen jazykem jako pupeční šňůrou, úplně odmítnout,“ popisuje složité složitost situace spisovatele Normana Maney recenze v Literárních novinách (2. 3.). ■ Jihlavský deník (14. 3.) zaznamenal, že se do synagogy v Nové Cerekvi díky postupující rekonstrukci „znovu vrací život“, a „významná historická památka se tak stává skutečnou chloubou a dominantou městečka“. ■ Pod titulom „Arizace, poslední slovenské tabu“ konstatují LN (14. 3.) mj., že si Slováci při-

pomínají 70. výročí vzniku jejich prvního samostatného státu. A že se „část z nich k němu stále hrdě hlásí“. ■ Média (např. Mladá fronta Dnes, 19. 3.) sledovala modelový problém, před nímž stojí už několik let občané v Plzni: co by se mělo změnit, aby už centrem města nemohli pochodovat radikálové a hlásat nenávistná hesla. ■ Stejný deník (23. 3.) zaznamenal, že „po dlouhé době nečinného přihlížení se policisté rozhodli k zásahu proti neonacistům a zakázali v Plzni jejich koncert. ■ Pod názvem

„Potomci Mahalara“ píše Reflex (19. 3.) o působení skupiny ortodoxních Židů Chabad Lubavič v Praze. ■ Pod titulom „Zahodte počítač a staňte se teroristy! Nabádá otec syny“ referovala MFD (16. 3.) o kontroverzním

izraelském komiksu *Ahmed a Salim*, který je pro jedny „brilantní satirou, pro jiné odpudivým projevem nenávisti“. ■ Pod titulom „Rozvoj obce blokuje vlastníci, po nichž se slehla zem“ píše Horizont (10. 3.) o problémech, které vznikají v důsledku nedořešených vlastnických vztahů po roce 1939. „Třeba tady umřela sousedka a dědicové zjistili, že se s neznámými potomky židovského obchodníka dělí o zahrady i pozemek pod domem... Řešení se nabízí v podobě soudního řízení o prohlášení za mrtvého.“ ■ „Židovské pece“, jedno z mála pražských místních jmen připomínajících Židy, zmiňuje Právo (20. 3.) v článku o Žižkově. ■ Olomoucký deník (14. 3.) vzpomněl na osud místní synagogy, kterou zapálili němečtí a čeští fašisté. Na jejím místě po válce stála socha Lenina a taky Stalina, jehož hlava měla být po odhalení „kultu osobnosti“ nahrazena hlavou námořníka, ale – nestalo se. Socha padla až po r. 1989. ■ „Mluvit o módnosti homosexuality je stejně tučné jako mluvit o módnosti Izraele, protože jak je někdy neadekvátní vojenská akce Izraele, tak někdy až přehnané národní sebevědomí Židů a někdy až těžko stravitelný filosemitismus intelektuálů nejsou ničím jiným než pořád trvající a oprávněnou kompenzací holokaustu,“ píše se překvapivě v článku týdeníku Reflex (19. 3.) s podtitulom „Homosexualita nás obklopuje na každém kroku“. **(tp)**

Kalendárium

Před **620 lety, 18. dubna 1389**, zažilo pražské ghetto největší pogrom ve svých dějinách – rozumí se do příchodu nacistů. Nepřišel znenadání: už od konce 13. století narůstaly v evropských městech protižidovské nálady, které na západ od našich hranic vyvrcholily masivními pogromy ve 30. a 40. letech 14. století. K jejich povzbuzení u nás přispěla katolická církev, jejíž nesmiřitelné stanovisko k Židům tlumočila pražská synoda svolaná **roku 1349**, tedy před **660 lety**, arcibiskupem Arnoštem z Pardubic. „Je třeba si uvědomit,“ píše profesor KU J. Prokeš ve svých *Dějninách Prahy* (1948), „v jaké inaktivitě se usnesení synody proměňovala v ústech některých kazatelů v pražských kostelích a na jak úrodnou půdu padala v širších vrstvách lidových, sdílejících všechny předsudky, jakož i pomluvy protižidovské, a zaujatých proti židům-lichvářům též z důvodů hospodářských. Není

J. V. Hellich: Pogrom roku 1389. Praha 1860.

divu, že za tohoto stavu stačil jen malý podpal k výbuchu velkého požáru.“

Obraz pogromu se v historických spisech dosti liší; pokusíme se tedy nejprve zaznamenat, na čem se autoři v podstatě shodli. Kněz, který šel s obvyklým doprovodem k umírajícímu, se dostal do sporu se Židy. Došlo k šarvátkě, při níž bylo znesvěceno (kamenem, pádem na zem?) „tělo Kristovo“. Městští drábové odvedli řadu Židů do vězení a aféra mohla skončit obvyklým přísným soudním potrestáním viníků, případně celé židovské obce. Tak si to přáli i staroměstští konšelé. Proti jejich vůli však došlo k pogromu, při kterém byly židovské domy vydrancovány, a pak zapáleny, dav upaloval Židy v hořících domech, zabíjel je na ulicích a mstil se i na mrtvých, které vytahoval z hrobů. Násilné smrti – z rukou křesťanů či v zoufalství rukou vlastní – neunikli ani ti, kdo hledali azyl v synagogách.

Při pogromu přišlo o život až tři tisíce osob, jejichž zohavená těla byla pak na ulicích hromadně pálena. Zachránili se ti, kdo byli mimo Prahu, a skupina dětí, které byly pokřtěny a pak adoptovány bohatými rodinami. Mezi přeživšími byl také budoucí lékař, básník, kabalista a pražský rabín Avigdor ben Jicchak Karo, autor elegické

selichy (kající modlitba), začínající veršem „Všechna ta neštěstí, která nás postihla...“, jež pogrom, v němž zahynul také jeho otec, popisovala. (Rabi Karo zemřel v Praze před **570 lety, 25. 4. 1439**, a jeho náhrobek je nejstarším zachovalým na Starém židovském hřbitově.)

Událost našla odezvu i v soudobé křesťanské literatuře: rukopisy, známé pod názvem *Pašije pražských Židů*, zaznamenávají tragédii ironickou formou. Kromě těchto přímých literárních zpráv jsou k dispozici zápisy pozdějších křesťanských i židovských kronikářů.

Podle některých historiků incident vyvolaly děti, které v hádce házely na kněze a jeho doprovod kamení (bláto, písek), jiní historici hovoří o dospělých. Starší badatelé se celkem shodují v názoru, že největší část viny na následném pogromu nesou kněží. Podle V. V. Tomka (*Dějepis města Prahy III.*, 1893) duchovní na kázáních „popuzovali lid ku pomstě“ a teprve potom vytáhli Pražané do ghetta a začali vraždit. J. Spěváček ve své monografii *Václav IV.* (1986) se zmiňuje jen o „radikálním“ kazateli Ješkovi, který „povzbuzoval dav k pomstě Kristovy urážky a odsuzoval konšely, že se snaží brát židy v ochranu“. Autor má, stejně jako mnoho jiných historiků, pochopení pro rozjitřenou duši davu a není příliš vzdálen názoru K. Wintera, že „tentokrát židé počátkem si byli vinní sami“ (*Pražské ghetto*, 1900).

K tragické události došlo v době velikonocních svátků, kdy k pogromům docházelo často a kdy se úřady vždy snažily styk křesťanů a Židů omezit. Jisté je, že v tuto dobu panovalo vždy mezi židovským a křesťanským světem napětí, a vstoupil-li v tyto dny křesťanský kněz do ghetta, nebylo jeho počínání odpovědné.

O vraždění v ghettu referují historici celkem shodně a hrozí se jeho rozsahu. Opomíjejí však většinou zhodnotit krutý detail svědčící o tom, že pogrom nebyl jen náhlým, nekontrolovatelným výbuchem nenávisť. Ještě třetí den po pogromu byli totiž podle *Pašijí pražských Židů* chudí křesťané, najatí ke spalování mrtvých, vyzýváni, aby ty Židy, které by „nalezli živé ve skrýších“, přidali do plamenů. „I stalo se,“ dodávají k tomu *Pašije*. (tp)

ODEŠEL PŘÍTEL

Plukovník Petr Uruba se narodil 15. 12. 1916 v Rusavě na Valašsku. O 21 let později se stal pilotem, dva roky nato emigroval do Anglie. Stál tam u zrodu legendární 311. bombardovací perutě, která si za války vydobyla pověst jedné z elitních jednotek britského letectva. V roce 1941 byl sestřelen a strávil víc než čtyři roky v zajateckých táborech. Čechoslováci, kteří se postavili se zbraní v ruce Německu, byli automaticky odsouzeni k trestu smrti, což byl i případ Uruby, oficiálně pilota britského Královského letectva v hodnosti seržanta. Měl však štěstí a dočkal se osvobození.

Po válce se podílel na výcviku izraelských stíhacích pilotů, které učil létat na Avii S-199, což byly vlastně německé messerschmity, které se za války vyráběly v letňanské Avii. Záhy poté byl jako tisíce dalších vyhozen z armády a bytu a de facto až do „sametové revoluce“ šikanován úřady a státní bezpečností. Plná rehabilitace a uznání přišly až po roce 1989, kdy byl povýšen do hodnosti plukovníka letectva, oceněn mnoha řády a vyznamenáními mj. od Chaima Herzoga či od Jacquesa Chiraca (Řád rytíře Čestné legie). Byl velkým přítelem Státu Izrael a sympatizantem zdejší židovské komunity. S jeho odchodem odchází i kus české a izraelské historie. Zemřel 8. března 2009 v Praze. Jeho osud zaznamenal historik L. Kudrna v knize *Jeden ze zapomenutých mužů* (Praha 2008). **DAVID KRAUS**

IVO MORAVČÍK (1926–2009)

Profesor Ivo Moravčík se narodil 23. 10. 1926 v Praze. Za války ho od deportace zachránil fakt, že se narodil ve „smíšeném“ manželství, po r. 1945 ho od života v totalitě zachránil jeho bystrý úsudek: na rozdíl od mnoha jiných poznal, kam vývoj směřuje, a v r. 1948 emigroval. Studoval ekonomii na Ohio State University a University of Indiana a sám pak ekonomii učil, nakonec jako profesor na University of Atlanta. (V r. 1992 obdržel doktorát práv na Univerzitě Karlově.) Je autorem řady statí a studií týkajících se sovětské a východoevropské ekonomiky, překládal do angličtiny (např. knihy ekonomů Karla Engliše; naposledy T. Pěkného *Historii Židů v Čechách a na Moravě*). Ivo Moravčík byl dlouhá léta prezidentem The Czechoslovak Society of Arts and Sciences v Edmontonu a Canadian Association of Slavists. Poslední roky se vracel rád do Prahy. Patřil k mimořádně příjemným společníkům a nejen redakce *Rch* upřímně želí jeho odchodu. Ivo Moravčík zemřel v Edmontonu 3. března 2009. **red**

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

(společenský sál, Maiselova 18)

Káva o čtvrté

■ Ve středu **1. dubna** od 15.00 přijde do naší kavárny výtvarník, autor růžového tanku či plastiky **Entropa David Černý**. Součástí odpoledne bude i dataprojekce a průřez dávnými i nedávnými umělcovými počiny. Připravil a moderuje Honza Neubauer.

Podvečer Yvonne Přenosilové

■ V úterý **28. dubna** v 15 hodin přijde na obec textařka **Jiřina Fikejzová**, která psala a píše písně pro zpěvačky Marii Rottrovou, Hanu Hegerovou, Yvettu Simonovou a mnoho dalších.

(Změna programu vyhrazena.)

PESACH 5769

■ Již tradičně se v jídelně Židovské radnice konají pesachové sedery. První seder se uskuteční **8. dubna** od 20.30 a povede ho rabín Sidon, druhý seder **9. dubna** od 20.45 a povede ho rabín Koller. Členové obce mohou lístky zakoupit v pokladně ŽOP (cena: 240 Kč pro dospělé, 120 Kč pro děti a studenty), hosté pak v obchodě ve Vysoké synagoze (vchod z Červené ulice; cena: 850 Kč pro dospělé, 425 pro děti a studenty).

■ Macesy, víno a macesovou moučku a další potraviny na Pesach můžete získat v košer obchodě v Maiselově 18. Prodejní doba: út: 12.00–15.00; st: 12.00–16.00; čt: 12.00–18.00; pá: 12.00–15.00.

VÝSTAVA V JERUZALÉMSKÉ SYNAGOZE

■ Od neděle **19. dubna do 31. října** je v Jeruzalémské synagoze (Praha 1) přístupna výstava **Židé v boji a odboji (Z kapitól boje a odboje československých Židů)**.

KONCERT VE ŠPANĚLSKÉ SYNAGOZE

■ Židovské muzeum v Praze ve spolupráci s Velvyslanectvím Spojených států amerických a Velvyslanectvím Estonské republiky zve na slavnostní koncert: **Felix Mendelssohn-Bartholdy (1809–1847) – kompletní dílo pro violoncello a klavír**.

Koncert se koná ve Španělské synagoze v neděli **26. dubna** v 19 hodin při příležitosti 200. výročí skladatelova narození. Účinkují: Josef Feigelson, koncertní violoncellista, USA/Lotyško, a Peep Lassmann, klavírista, rektor Hudební akademie v estonském Tallinnu.

Vstupenky zdarma lze vyzvednout od 6. do 18. dubna u paní Evy Fantové (Jáchymova 3, Praha 1, 2. poschodí), každý všední den od 10 do 12 hodin; telefon: 226 235 051, e-mail: fantova@kehilaprag.cz.

DOMOV SOCIÁLNÍ PÉČE HAGIBOR

(Vinohradská 159, Praha 10)

■ **1. 4. v 15.30: Sarajevo – mé město ze zlata**, dokumentární film o sarajevské židovské komunitě uvádí představitel Jointu v Evropě, pan Yechiel Bar Chaim (koncertní sál).

KULTURNÍ POŘADY

■ **2. 4.** v 15.00: Beseda s vrchním pražským a zemským rabínem K. E. Sidonem o svátku Pesach (koncertní sál).

■ **8. 4.** v 14.30: **Židovské Město pražské 1870–1914** – zahájení výstavy fotografií. Úvodní slovo předseda ŽOP František Bányai.

■ **27. 4.** v 15.30: **Jill Rogoff** – setkání se zpěvačkou židovských písní z celého světa (koncertní sál).

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽM V PRAZE

(Maiselova 15, 110 00 Praha 1, 3. patro)

Není-li uvedeno jinak, začínají programy v 18 hodin a vstup na ně je 20 Kč.

■ **1. 4.: Základy judaismu v pojetí pražského Maharala.** Cyklus přednášek vrchního zemského a pražského rabína Karola Efraima Sidona věnovaný 400. výročí úmrtí rabího Jehudy Loewa ben Becalela.

■ **2. 4.: Tomáš Radil: Ve čtrnácti sám v Osvětimi.** Prezentace knihy nakladatelství Academia, spojená s besedou s autorem. T. Radil, dnes lékař, neurofyziolog a profesor psychologie, byl v Březince zařazen do skupiny asi tisíce dorostenců, kteří byli postupně posíláni na smrt v plynových komorách. Moderuje Marie Zahradníková.

■ **6. 4.: Blízký východ včera a dnes.** Palestinský problém aktuálně: Pásmo Gazy, operace Lité olovo. Cyklus přednášek Ing. Jana Neubauera.

■ **8. 4.: Židovské památky Moravy a Slezska a jejich památková ochrana.** Přednáška Ing. arch. Jaroslava Klenovského z cyklu *Židovské památky v Cechách a na Moravě*.

■ **15. 4.: Židé v arabském a muslimském světě.** Přednáška Marka Čejky, právníka a politologa.

■ **20. 4.: Nigun** – pásmo hebrejských, sefardských a jidiš písní a houslových improvizací. Účinkují: V. Nerusilová – zpěv, Al. Shonert – housle, N. Shonert – klavír. Vstupné 60 Kč.

■ **21. 4.: Všichni ti šikovní mladí muži z Terezína: Mladí čeští Židé jako dominantní elita.** Přednáška Anny Hájkové z Institutu TI & University of Toronto, konaná u příležitosti Jom ha-šoa, se zabývá tím, jak v terezínském společenství fungovala skupina mladých českých Židů.

■ **22. 4.: Pohnutá historie lotyšských Židů.** Beseda s Elijahem Ripsem, světoznámým izraelským matematikem a pamětníkem, který se radikálně postavil sovětské okupaci Československa. Moderuje Petr Brod. Anglicky s tlumočením do češtiny.

■ **28. 4.: Filmy smrti, naděje a života.** Díl 7.: ... a pátý jezdec je strach. Příběh židovského

lékaře docenta Brauna se odehrává v době odjezdu prvních transportů. Drama, Československo, 1964, 94 min. Režie: Zbyněk Brynych. Úvodní slovo: M. Ludvíková.

Nedělní program pro děti a jejich rodiče:

■ **5. 4.** ve 14 hodin: **Arje slaví Pesach.** Pesachová dílna. Prohlídka: Klausová synagoza. Jednotné vstupné 50 Kč.

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽM V BRNĚ

(tř. Kpt. Jaroše 3, 602 00 Brno)

■ **5. 4.** (neděle) v 15.00: **Pesach aneb Přesnice.** Program (nejen) pro děti od 5 let s doprovodem. Vstupné 30 Kč.

■ **7. 4.** v 18.00: **Sen o mém otci** – další poslechový pořad z cyklu *Rozhlasové hry Karola Sidona*, které uvádí Mgr. Přemysl Hnilička. Podle stejnojmenné knihy K. Sidona vzniklo v roce 1990 literární pásmo s dramatickými prvky, které připravil Jaroslav Pacovský. Vstupné 20 Kč.

■ **14. 4.** v 18.00: **Kdo by nechtěl znát své předky?** – beseda s Libuší Salomonovičovou o genealogii žid. rodin. Vstupné 20 Kč.

■ **16. 4.** v 18.00: **Dáblova dílna** – film. Vstupné 20 Kč.

■ **21. 4.** v 18.00: **Židovka aneb Žonglování se životem** – divadelní představení Divadla Kufr. Vstupné 50 Kč.

■ **23. 4.** v 18.00: **Židé v islámském světě** – přednáška Marka Čejky, Ph.D. Vstupné 20 Kč.

■ Celý duben je v sále VKC ke zhlédnutí výstava fotografií soukromé fotografické školy Photogenia Brno nazvaná „*March of the Living*“ – *Polsko, Oświęcim...*

AKCE O ANTISEMITISMU

■ Česká pobočka Mezinárodního křesťanského velvyslanectví Jeruzalém (ICEJ) pořádá v dubnu 2009 v Praze sérii veřejných akcí zaměřených na problematiku antisemitismu:

■ **Mezinárodní konference Antisemitismus a současnost:** Koná se **17. 4.** v prostorách velkého zasedacího sálu Magistrátu hl. m. Prahy, Mariánské nám. 2 od 9 hodin. Pro účast je nutno se zaregistrovat na icej@ecn.cz nejpozději do 10. 4.

Pochod dobré vůle

■ Uskuteční se v neděli **19. 4.**, sraz je ve 13.30 na Staroměstském náměstí. Pochod dobré vůle povede ze Staroměstského náměstí do Valdštejnské zahrady.

Všichni jsme lidi

■ Tradiční shromáždění, které se koná již šesté ve spolupráci se Senátem Parlamentu ČR a pod záštitou předsedy Senátu a primátora Prahy, proběhne v neděli **19. 4.** od 15.00 hodin ve Valdštejnské zahradě.

SUŠICE: TADY ŽILI ŽIDÉ

■ Do **konce dubna** je v Galerii Městského úřadu v Sušici přístupna výstava **Tady žili Židé. Historie a současnost židovských památek Klatovska ve fotografiích**, kterou připravil Radovan Kodera.

SNĚM TEREZÍNSKÉ INICIATIVY

■ Srdečně vás zveme na sněm Tereziánské iniciativy, který se koná ve čtvrtek **2. dubna 2009** v hotelu Duo v Praze (Teplická 492, Praha 9). Zahájení v 10.00 hodin, prezence od 9.15 hodin.

Pevně věříme, že vás i letos přijde hodně.

Pro ty, kteří pojedou na sněm městskou dopravou: vystoupíte na stanici Střížkov – nová stanice metra C. Hotel Duo je hned naproti přes křižovatku. Letos odpadá přestup na autobus. Hotel také zajistí vyvezení nepohyblivých až k sálu, kde se bude sněm konat.

ef

LETNÍ TÁBOR

■ Středisko sociálních služeb ŽO v Praze pořádá letní tábor Machanenu 2009 pro děti z ČR od 5 do 12 let. Program: židovské zvyky a tradice, sportovní akce, výtvarné dílny, košer stravování, židovští lektori, pedagogický dozor, zdravotník. Termín: **16.–28. srpna 2009**. Místo konání: kraj tramských osad, u řeky, budova a chatky. Cena: 2600 Kč za dítě. Zodpovědná koordinátorka: Mgr. Vlasta Rut Sidonová. Informace a formulář přihlášky dostanete v ŽOP, tel. č. 224 800 828, sidonova@kehilaprag.cz.

WIZO

■ Milé členky, naše dubnová schůze se koná dne **22. 4.** v 15 hodin v restauraci Šalom, výbor se uskuteční dne **15. 4.** v 15 hodin v Jáchymově ulici.

zv

DĚTI MAISLOVKY

■ Oznamujeme, že ve dnech **21. až 24. května** se v pražské židovské obci uskuteční další setkání „děti Maislovy“, tedy těch, kdo na obec docházeli na přednášky a kulturní akce koncem 60. let.

ve

SCHŮZE SŽOV

■ Vzhledem k svátku Pesach odpadá dubnové setkání Sdružení židovských odbojářů a vojáků. Na setkání zveme všechny členy ve čtvrtek, **14. května** v 10.00 hodin ve 3. patře Židovské radnice.

aš

ŽIDOVSKÁ AGENTURA

■ Oznamujeme změnu termínu programu SAR-EL: koná se od **10. do 31. 5.** 2009. Informace získáte na e-mailu: zosa@mail.cz, nebo tel. č. 602 703 653, 224 810 099. Také zájemci o vystěhování do Izraele se mohou přihlásit na těchto telefonních číslech nebo e-mailu.

Zoša Vyoralová

KKL-JNF

■ Děkujeme panu Michalovi Molínovi za jeho dar pro KKL: knížky určené jako malá pozornost pro ty, kdo kupují stromky pro Český les. Jestliže si koupíte stromek (300 Kč) a knížku *Tanky proti tankům*, dostanete milou publikaci od Josefa Molína. Kancelář KKL-JNF se nachází na adrese Praha 1, Já-

VÝZVY ZPRÁVY

INZERCE

chymova 3. Kontakt: Zoša Vyoralová (224 810 099 nebo e-mail: zosa@mail.cz). Prosim, dohodněte si návštěvu kanceláře předem.

zv

NFOH

■ Správní rada NFOH má nového předsedu: dne 5. 2. 2009 jím byl zvolen Ing. Michal Borges, dlouholetý místopředseda správní rady. Na doporučení FŽO byl za zásluhy o chod a existenci NFOH zvolen Prof. Ing. Felix Kolmer, DrSc., čestným předsedou správní rady.

dj

PODĚKOVÁNÍ

■ Vrchní zemský rabinát velmi děkuje panu SANDYMU PLOTKINOVÍ z New Yorku za dar pro pražskou Staronovou synagogu: 25 anglicko-hebrejských machsorů na Roš hašana, 25 anglicko-hebrejských machsorů na Jom kipur a 9 česko-ruských sidurů.

an

VÝZVY

■ **Studentka grafologie hledá dobrovolníky** (pouze židovského původu), kteří by poskytlí své rukopisy ke grafologické analýze. Jedná se o materiál pro závěrečnou seminární práci. Jde o anonymní záležitost, každý rukopis bude označen číslem. Měla by to být popsaná strana A4 bez linek, text musí být psán mateřským jazykem (může to být opis, dopis, poznámky aj.), nemusí být ze současnosti, ale musí být psán již ve vyřádlém věku (zhruba od 26 let). Pisatel pak obdrží grafologický rozbor svého písma zadarmo. Pro bližší informace pište na alev@yaho.com, rukopisy zasilejte na adresu Rech, obálku označte „Grafologický rozbor“.

■ **Prosim o pomoc při hledání informací o mé rodině.** Je to rodina Aloise Bergmana (Abraham Ben Šmu'el, narozen v roce 1899 v Osoblaze) a jeho ženy Beily, rozené Schuminerové (narozena v roce 1897 ve Felsztyni v Haliči), která žila v Maiselově ulici 3 v Praze. Před příchodem do Prahy žili v Teplících. Zjistili jsme, že Alois Bergman a jeho žena Beila a jedenáctiletá dcera Růžena byli deportováni 2. 7. 1942 do Terezína a odtud 27. 7. 1942 do Baranovic, kde zahynuli. Pokud by si někdo z obce vzpomněl a může nám poskytnout jakékoli informace o nich nebo o rodině Bergman vůbec, velice by nám to pomohlo. Kontakt: Ester a Baruch Šumirovi, Mishol Hadas 10, Jeruzalém, estish11@gmail.com.

■ **Hledám příbuzné či přátele svého prastrýce Ing. Ludwika Rinda.** Jmenuji se Anita Rind, je mi 78 let, žiji v Paříži. Můj dědeček Rudolf (z Kaplic) byl Ludwikovým bratrem. Při návštěvě Prahy v srpnu 2008 jsem postřehla, že na Novém židovském hřbitově je na prastrýcově hrobě nový kámen s nápisem: „Na památku členů rodin Adlerových, Ecksteinových, Hirschbergerových, Luxových a Rindových, kteří zahynuli v nacistických táborech.“ Ráda bych s někým, kdo se o desku postaral, navázala kontakt. Anita Rind, 11, rue de la Reine Blanche – 75013 Paris, France, rind.anita@gmail.com.

INZERCE

■ Generální reprezentant (Generali Pojišťovna a. s.) Karel Schimmerling podá veškeré informace stran pojištění osob, motorových vozidel, malého i velkého majetku, podnikatelů, realit, odpovědnosti za škody aj. Kontakt: tel./fax: 283 852 054 (záznam), mobil: 603 554 193, e-mail: karel_schimmerling@generali.cz.

BADATELSKÁ SOUTĚŽ PRO MLADÉ OD 15 DO 21 LET

■ Majitel Sanatoria Europa v Teplících vypisuje za podpory Mezinárodní ligy na ochranu lidské důstojnosti badatelskou soutěž s názvem *Historie plná lidí*. Přihlásit se mohou mladí lidé od 15 do 21 let, jednotlivci i kolektivy. Maximální rozsah práce je 7 rukopisných stran textu, přílohy neomezeně. Téma: popsání osudů původních majitelů domu, v němž sanatorium sídlí, rodiny podnikatele Georga Blumberga, a to i po roce 1945. V okresním archivu najdete v domovských listech u jména Blumberg poslední záznamy z roku 1940 – transport členů rodiny do Terezína, ovšem část příbuzných se již koncem 19. století a pak ve dvacátých letech minulého století vystěhovala do USA.

Zájemci si mohou v sanatoriu zdarma vyzvednout kopie torza historických materiálů, jež by mohly při psaní práce posloužit (bližší informace viz www.sanatoriumeuropa.eu).

Uzávěrka soutěže je **30. dubna 2009**, vyhlášení výsledků se uskuteční 8. května. Práce zasílejte laskavě na adresu sanatoria Pod Doubravkou 13, 415 01 Teplice. V příloze uveďte jméno, adresu a věk. Své práce můžete posílat i na internetovou adresu info@sanatoriumeuropa.eu pod heslem „Historie plná lidí“.

Odměny: 1. místo 10 000 Kč; 2. místo 5000 Kč. Vítězné práce budou uveřejněny ve sborníku Mezinárodní ligy na ochranu lidské důstojnosti.

dg

SEZNÁMENÍ

■ Vysokoškolačka, 26 let, členka ŽO, hledá partnera židovského původu. Nejlépe z Prahy. Odpovědi, prosím, posílejte do redakce *Roš chodeš*.

ŽNO BANSKA BYSTRICA

Srdečne blahoželáme našim členom, ktorí oslávili a oslavia svoje životné jubilea v **marci, apríli a máji**: pani MUDr. Miriam Kurjatková, nar. 15.3. – 68 rokov; pán Ing. Tibor Singer, nar. 3.4. – 80 rokov; pani Eva Štastná, nar. 8.4. – 60 rokov; pani Veronika Singerová, nar. 12.4. – 74 rokov, a pani Viera Mlaková, nar. 15.5. – 65 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

Dňa 1. marca naše rady opustila dlhoročná členka obce pani Magdalena Štyková vo veku 94 rokov. Želáme jej jeho odchodu a pozostalým vyslovujeme uprímnú sústrasť.

ŽO BRATISLAVA

V **dubnu** oslavujú tito naši členové: pani Katarína Borovanová – 90 rokov; pani Edita Breinerová – 72 rokov; pán Robert Davidovič – 60 rokov; pani Alica Drobná – 95 rokov; pani Elvíra Feldmárová – 72 rokov; pani Lýdia Katarína Felkelová – 71 rokov; pani Eugénia Grznáriková – 71 rokov; pani Lívia Herzová – 83 rokov; pán Ing. Juraj Hilvert – 72 rokov; pani Margita Horáková – 86 rokov; pani Alica Ištvanová – 90 rokov; pani Alica Jánska – 76 rokov; pán Ing. Teodor Kramer – 81 rokov; pani Oľga Kuxová – 85 rokov; pani Amira Lagerová – 60 rokov; pani Zuzana Ledereková – 79 rokov; pani Gabriela Menczelová – 86 rokov; pani Ing. Lýdia Piovarcsyová – 76 rokov; pani Eva Rajeková – 76 rokov; pani Eva Redlichová – 71 rokov; pán Karol Reisz – 87 rokov; pani Viera Staňová – 74 rokov; pani MUDr. Hilda Svátková – 74 rokov; pán Juraj Szúcs – 88 rokov; pán Ing. Alexander Šebej – 77 rokov; pán Ing. Tomáš Šimko – 79 rokov; pán Peter Špronc – 60 rokov; pán Ivan Timfold – 80 rokov; pani Eva Vajdová – 91 rokov; pani Zuzana Vitálová – 61 rokov; pani Helena Weinwurmová – 84 rokov; pani Margita Weisssová – 96 rokov, a pani Ella Zemanová – 86 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO BRNO

V **dubnu** oslavujú narodeniny tito naši členové: pan Milan Bohorodčaner, nar. 24.4. – 60 let; pan Petr Haimann, nar. 29.4. – 71 let; pani Aloisie Halíčková, nar. 22.4. – 89 let; pani Hana Langová, nar. 6.4. – 61 let; pani Věra Páleníčková, nar. 22.4. – 69 let; pan Erich Rohan, nar. 7.4. – 84 let; pan Jiří Süß, nar. 21.4. – 53 let; pani Zoša Vyoralová, nar. 9.4. – 59 let, a pan Pavel Weisz, nar. 9.4. – 74 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO KARLOVY VARY

V **dubnu** blahopřejeme pani Veronice Huňáčkové, nar. 11.4. – 36 let, a panu Viktoru Kleinovi, nar. 26.4. – 37 let. *Ad mea veesrim šana!*

**ZPRÁVY
Z OBCÍ****ŽNO KOŠICE**

Srdečne blahoželáme našim **aprílovým** jubilantom: pani Elena Foltýnová, nar. 19.4. – 91 rokov; pani Ella Foltýnová, nar. 11.4. – 89 rokov; pani Helena Horánová, nar. 14.4. – 89 rokov; pán Ing. Tibor Figuš, nar. 5.4. – 88 rokov; pani Gita Grünwaldová, nar. 10.4. – 85 rokov; pani Gertrúda Stiefelová, nar. 18.4. – 81 rokov; pani Margareta Bayerová z Prešova, nar. 11.4. – 77 rokov, a pani Ema Bauerová, nar. 14.4. – 72 rokov. Milým oslávencom prajeme hlavne pevné zdravie, veľa elánu a dobrej pohody. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO LIBEREC

V **dubnu** oslavujú tito naši členové: pan Ctibor Abraham, nar. 17.4. – 63 let; pan Robert Velimský, nar. 12.4. – 83 let, a pan Ing. Pavel Jelínek, nar. 27.4. – 74 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OLOMOUC

V mesiaci **dubnu** oslaví životní jubilea naši členové: pan Mgr. Pavel Deutsch, nar. 26.4. – 32 rokú; Klára Cvrkalová, nar. 11.4. – 6 rokú; pan Karel Wolf, nar. 26.4. – 83 rokú, a pani Helena Vostrá, nar. 30.4. – 54 rokú. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OSTRAVA

V **dubnu** oslavujú: pan Pavel Freundlich PhD., nar. 12.4. – 37 let; pan Shlomo Kashi, nar. 8.4. – 63 let; pan Jan Mayer, nar. 13.4. – 84 let; pan MUDr. Alfréd Rechten, nar. 14.4. – 62 let; pani Greta Ryšková, nar. 27.4. – 94 let; pani Eva Szusciková, nar. 23.4. – 70 let; pani Jarmila Weisssová, nar. 16.4. – 80 let, a pani Olga Zápalová, nar. 25.4. – 85 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PLZEŇ

V mesiaci **dubnu** oslaví narodeniny tito naši členové: pan Pavel Schwarz, nar. 6.4. – 70 let; pan Roman Štix, nar. 23.4. – 45 let; pani Eva Kokošková, nar. 25.4. – 51 let; pan René Příbil, nar. 17.4. – 63 let, a pani Hana Tvrská, nar. 24.4. – 81 let. Všem jubilantům přejeme hodně zdraví,

šťestí a osobní spokojenosti. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PRAHA

V **dubnu** oslavujú tito naši členové: pani Helena Bišická, nar. 4.4. – 85 let; pani Doris Donovalová, nar. 4.4. – 85 let; pani Alice Friedová, nar. 8.4. – 96 let; pani Hana Golanová, nar. 24.4. – 89 let; pani Judita Hajná, nar. 8.4. – 80 let; pan Jan Hajný, nar. 10.4. – 83 let; pani Erika Juklová, nar. 19.4. – 82 let; pan Alfred Kneller, nar. 12.4. – 75 let; pani Soňa Kubrová, nar. 5.4. – 85 let; pani Růžena Pospíšilová, nar. 25.4. – 81 let; pani Ruth Reiserová, nar. 11.4. – 83 let; pani Margit Roubíčková, nar. 29.4. – 89 let; pan Ruvin Senderovič, nar. 16.4. – 82 let; pani Erna Seykorová, nar. 7.4. – 87 let; pan Evžen Singer, nar. 1.4. – 83 let, a pani Alena Sternová, nar. 18.4. – 84 let. *Ad mea veesrim šana!*

Dne 15. 2. zemřel ve věku 90 let pan Ervín Kögel. Dne 25. 2. zemřela ve věku 82 let pani Hana Bořkovcová. Dne 20. 3. zemřel ve věku 84 let pan Zdeněk Tumlíř. Pozůstalým vyjadřujeme upřímnou soustrasť.

ŽNO PREŠOV

V **apríli** oslavia: pán MUDr. Oto Schvalb, nar. 1.4. – 84 rokov; pani MUDr. Katka Hrehorčáková, nar. 17.4. – 67 rokov; pán Maximilián Kartin, nar. 18.4. – 84 rokov, a pán PhDr. Juraj Gutman, nar. 11.4. – 58 rokov. Všetkým oslávencom prajeme *ad mea veesrim šana!*

ŽNO RIMAVSKÁ SOBOTA

V **marci** oslávili: pani Mária Rybárová, nar. 1.3. – 61 rokov; pán Tibor Róth, nar. 5.3. – 74 rokov, a slečna Judita Rybárová, nar. 8.3. – 26 rokov.

V **apríli** slavia: pán Ivan Hoffmann, nar. 2.4. – 80 rokov; pani Anna Bokorová, nar. 9.4. – 58 rokov, a pani Mária Čizmáriková, nar. 12.4. – 60 rokov.

Ad mea veesrim šana!

SPOMIENKA V RS

Město Rimavská Sobota usporiadajú v rámci *Dňa mesta* jako sprievodnú akciu spomienku pri príležitosti 65. výročia holokaustu a deportácií občanov židovského pôvodu z Rimavskej Soboty a okolia. Termín: 8. mája 2009. Kontakt: MUDr. Dušan Rybár, 00 421 47/5634128, rybarfamily@arkadiars.sk.

ŽO TEPLICE

V **dubnu** oslavujú: slečna Lenka Krédlová, nar. 21.4. – 31 let; pan Zoltán Šafář, nar. 9.4. – 89 let; pani Eva Váňová, nar. 3.4. – 66 let; pan Ing. Jan Čapek, nar. 26.4. – 56 let, a Samuel Appel, nar. 11.4. – 7 let. *Ad mea veesrim šana!* Přeje celá teplická obec.

PAPEŽ PŘIZNAL CHYBU

V dopise, který papež Benedikt XVI. zaslal biskupům a zpřístupnil i veřejnosti, přiznává, že rehabilitace tradicionalistického biskupa Richarda Williamsona byla chyba. Papež vyjádřil politování nad tím, že neměl včas k dispozici údaje o tom, že Williamson popírá rozsah šoa. „Gesto smíření s církevní skupinou, která byla separována, se změnilo ve svůj pravý opak: s ohledem na to, co se pro smíření mezi židy a křesťany od druhého vatikánského koncilu vykonalo a čeho jsem se já sám účastnil, to byl zřejmý krok zpět. Hluboce toho lituji.“ Židovští představitelé vzápětí ocenili papežovu upřímnost i snahu o nápravu.

MADOFF ODSOUZEN

Finančník Bernard Madoff, který dlouhá léta působil jako vlivný bankéř a investor a jehož služby využívaly mnohé židovské osobnosti a instituce (mj. Steven Spielberg, Elie Wiesel, NY Yeshiva University, židovské charitativní organizace aj.), byl v New Yorku shledán vinným za zpronevěru 46 miliard USD. Kvůli nebezpečí útěku byl sedmdesátiletý finančník uvězněn a v půli června vyslechne rozsudek. Očekává se, že bude odsouzen na 150 let vězení.

ROK ŠOLEMA ALEJCHEMA

Před sto padesáti lety, 2. března 1959, se ve štetlu Voronko v Perejaslavi v kyjevské gubernii narodil nejslavnější jidiš autor Šolem Alejchem (původním jménem Šolem Naumovič Rabinovič). Letošní výročí si připomněli mladí Židé z kyjevské židovské obce: vypravili se do autorova rodiště, kráčeli městem s obřím dortem a výtisky Alejchemových knížek. Zahájili tak rok Šolema Alejchema, který vyhlásila organizace Limmud a jenž vyvrcholí v létě – na počest spisovatele se v červenci v Jeruzalémě uskuteční velká konference odborníků z celého světa. Významné nakladatelství Penguin Books ve své edici klasiků v současné době vydává Alejchemova nejslavnější díla v novém anglickém překladu.

OSVĚTIM? DRUH PIVA

Podle nedávného průzkumu znalostí britských školáků nevědělo zhruba 10 % z nich, že Osvětim byl koncentrační vyhlazovací tábor, a 2 % se domnívalo, že název tábora je značka piva. 60 % nevědělo, co bylo konečné řešení; jen 37 % tázaných dětí odpovědělo, že za šoa zahynulo 6 milionů Židů. Průzkum, v němž odpovídalo 1000 Britů ve věku od 11 do 16 let, uskutečnilo londýnské židovské kulturní centrum a filmová společnost Miramax u příležitosti vydání DVD k filmu *Chlapec v pruhovaném pyžamu*.

ZPRÁVY ZE SVĚTA

...příští rok v Jeruzalémě. Kresba Mark Podwal.

Pesach 5769 košer vesameach!

WIZO TÁHNE DO BOJE

Ženská mezinárodní sionistická organizace (WIZO) navrhla, aby v Izraeli byly zakázány sexistické či přímo pornografické reklamy. Jako každý rok vyhlásily představitelky organizace soutěž, jejímž cílem je označit pět nejkriklavějších reklam a podnítit, aby lidé bojkotovali produkty, které firmy nabízejí. Letošními „vítězi“ jsou například společnosti produkující minerální vody Mei Eden, mýdlo, džus či přesnídávky. „Nejsme naivní a víme, že stojíme proti magnátům a velkým korporacím, ale představujeme 51 % obyvatel, což už je nezanedbatelná kupní síla,“ prohlásila jedna z reprezentantek WIZO Ronit Ehrenfreund-Cohenová.

VÝSTAVA O TISÍCILETÍ

Židovský historický institut ve Varšavě připravil novou výstavu mapující tisíc let židovského života v Polsku. Od prvního dubna bude k vidění v sídle Evropského parlamentu v Bruselu. Výstava představuje staré obrazy a fotografie, jež dokazují, že ve středověku nacházeli Židé v Polsku útočiště, poté co byli vyhnáni z mnoha evropských zemí, dále galerii osobností (mj. je tu vystaven portrét režiséra Polanského, šachisty Rubinsteina a jeho jmenovce klavíristy Rubinsteina). „Lidé na Západě vědí jen to, co se u nás dělo s Židy v době šoa. To je samozřejmě pravda,

ale je třeba znát i to, co bylo předtím, stovky let velmi bohaté historie. Že Židé se nesmírně podíleli na vytvoření polského státu, jeho hospodářství, architektury, kultury a umění,“ řekl člen EP právník Ryszard Czarnecki, který výstavu inicioval. Jedná se o další pokus polských představitelů bojovat proti vžitým stereotypům, že Polsko je stále antisemitská země, a to i šedesát let poté, co většina ze zdejších 3,5 milionu Židů byla za holocaustu zavražděna nebo později emigrovala.

JIDIŠ V LINCI

Linec byl vybrán jako hlavní město kultury Evropské unie pro rok 2009, což má i symbolický význam a pro jeho obyvatele je to určitá satisfakce: nacisté totiž plánovali, že Linec se stane kulturní metropolí třetí říše.

Kromě nejrůznějších kulturních akcí jsou na programu i společné německo-izraelské projekty. Nedávno byla uvedena například hra významného izraelského dramatika Jošuy Sobola *Purim špil*, kterou autor napsal v jidiš. Odehrává se za druhé světové války v tunelech vykopaných pod Lincem vězni z Mauthausenu. Hru režíruje David Majan a obsadil do ní herce z Německa, Rakouska a Izraele.

JAK VZNIKLI ŽIDÉ

Cenu francouzských novinářů získala kontroverzní kniha profesora historie Šlomo Zanda z univerzity v Tel Avivu. Jmenuje se *Kdy a jak vznikl židovský národ?*. Autor v ní dokládá, že Židé nikdy neexistovali jako „rasa“ se společným základem, ale že se jedná o rozmanitou směs lidí, kteří v různých obdobích historie přijali židovské náboženství. Zrod židovského národa popisuje tak, že v 19. století se židovští intelektuálové (pod vlivem německého nacionalismu) rozhodli, že svůj národ vytvoří „retrospektivně“. **am**

רוש חודש
רוש חודש

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, Telefon / fax 242 487 330, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Jiří Daniček, Alice Marxová, Tomáš Pěkný (šéfredaktor). Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Mediaservis s.r.o., Zákaznické centrum Moravské nám. 12D, 659 51 Brno, tel.: 541 233 232; fax: 541 616 160, e-mail: zakaznickecentrum@mediaservis.cz, reklamace: 800 800 890. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 4. 2009. **Cena 15 Kč (SR: 0,93 €)**